

dinar

Numizmatički časopis

NARODNA BANKA
JUGOSLAVIJE

NARODNA BANKA
JUGOSLAVIJE

- ANTIČKI, SREDNJOVEKOVNI I MODERNI NOVAC • PAPIRNJI NOVAC
- VREDNOSNI PAPIRI • ODLIKOVANJA • MEDALJE • ZNACIJE

20

dvadeset dinara
dvadeset dinara

НАРОДНА БАНКА
ЈУГОСЛАВИЈЕ

НАРОДНА БАНКА
ЈУГОСЛАВИЈЕ

50

петдесет динара
petdeset dinara

www.narodnabanka.rs

100

$$T = \frac{W_b}{m^2}$$

100 dinara

НАРОДНА БАНКА
ЈУГОСЛАВИЈЕ

100

www.narodnabanka.rs

Lokalni novac kolonije Viminacijum

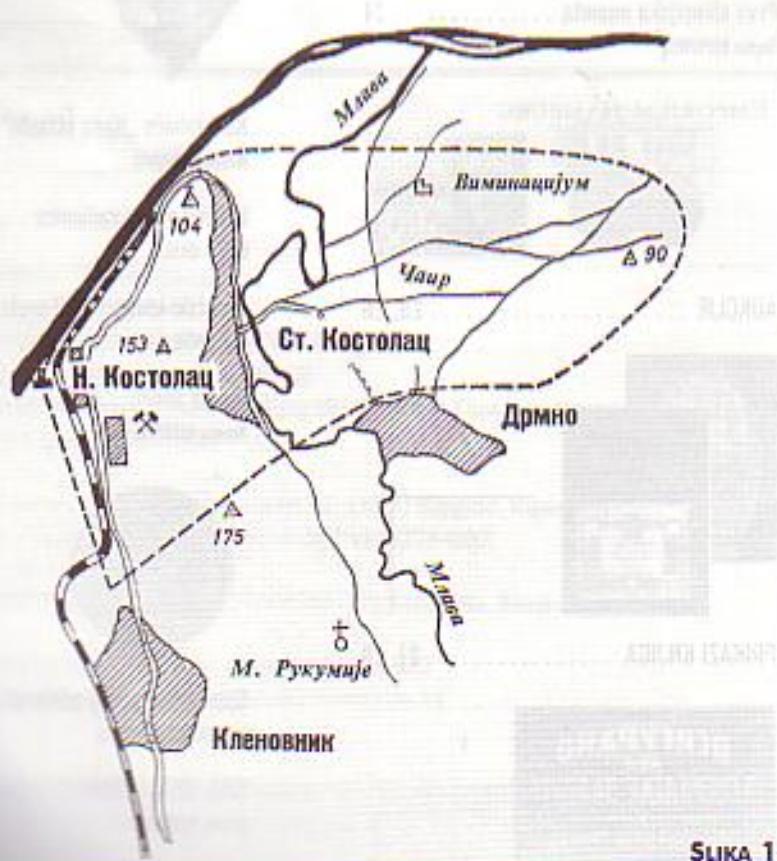
Viminacijski novac predstavlja izuzetno interesantan segment rimske numizmatike, posebno za domaće sakupljače rimskog novca. On je vredno svedočanstvo monetarne krize koja se javila u III veku nove ere i ozbiljno ugrozila stabilnost Carstva. Pa ipak, manje iškusi ljudi rimskog novca često imaju nedovoljno znanja o Viminaciju i njegovim novčanim emisijama. U ovom tekstu pokušaćemo da pružimo nešto više informacija o ovoj temi i da zainteresovane uputimo na odgovarajuću literaturu u cilju detaljnijeg proučavanja.

Prvو насеље, на простору на коме ће касније nastati римски Viminacijum, су основали Келти пре долaska Rimljana na ове просторе. После римског освајања, почетком I века нове ере, поред староседељачког насеља подигнут је војнички логор. Врло брзо, село и војни логор су се спојили у јединствену и урбанију целину. Римски Viminacijum простирао се на терену данашњег села Kostolac, пружавао се на север према реци Mlavi до места званог „Čair“ и на исток до данашњег села Klječevca. Заједничко предградје Viminacijuma ширило се до олтара данашњег села Novog Kostolca (слика бр. 1).

Viminacium was located on the territory of nowadays village Kostolac in Serbia. After closing a number of local mints in Lower Moesia and Thrace in time of Emperor Gordian the Third (238-244) it became necessary to fulfil the vacuum in a large area. There was need to open a new mint in a more suitable and significant site nearer to the mines. That was the reason why Viminacium (raised by Emperor Gordian the Third to the level of a Roman Colony) was selected and given right of coining its own local money. The beginning of coinage in Viminacium is related to the beginning of its local era (239 AD).

There were three kinds of Viminacium local money: big-size bronze pieces (sesterций), middle-size bronze pieces (dupondius) and small-size bronze pieces (as). The three kinds of money differ in size, weight and the crown on ruler's head. Viminacium local money was coined in period of sixteen years. The Mint did not coin local money in year 10 and 15 of the local era.

Valerians and Galans issues from year 16 of the local era represent the end of Viminacium local coinage. The events which caused it were: First, the fights in Viminacium itself, and the emergence of Ingenuus, the pretender to the Imperial Throne. These fights ended by pretender's death and the destruction of Viminacium itself. Secondly, Rome was losing Dacia and Viminacium became a frontier area not suitable for a mint to be placed in it, since barbaric invasions always threatened with penetration into Moesia.

SLIKA 1.

SLIKA 2.

Viminacijumski sestercij Gordijana III, običan revers

Povećanjem geografski i strateški položaja, rimski potencijal, stalno povećavajući broja stanovnika i izgradnja važnog crkava, koji je povezivao naselje sa unutrašnjosti provincije, učinili su da Viminacijum postane centar provincije Germania Mezra. To je dovelo i do promenju u priznom statusu ovog naselja. Odlukom cara Hadrijana, Viminacijum postaje rimska opština (municipijum) sa nadeđim stepenom lokalne samouprave - nazivom MUNICIPIVUM AELIVM.

Sve čeliči upadi varvara na teritoriju Germania doveli su do zatvaranja niza istinskih kovnica lokalnog novca. Tako je nastala potreba za otvaranjem nove kovnice na bezbednijem i strateški potomljem mestu. Viminacijum je ispunjavao sve neophodne uslove. Odlukom cara Gordijana III ponovo se menja status naselja. Viminacijum postaje rimska kovanica i stiče pravo kovanja lokalnog novca.

Ovde ćemo, u cilju boljeg razumevanja uloge viminacijumskih novčanih emisija, reći nešto više o rimskom lokalnom novcu. Lokalnim rimskim novcem nazivamo sva novčana kovanja, namenjena legalnom novčanom prometu, koja nisu opštinsko-zajavnog karaktera. Lokalni novac je, u tom smislu, namenjen opštini na teritoriji na kojoj je i kovan, lokalnoj teritoriji, za razliku od centralnog novca koji je bio u opticaju na teritoriji cele države. Lokalni novac su kovali pojedini gradovi (poput Viminacijuma), i uveliko ređe, cele provincije sa pravom kovanja. Razlog kovanja ovog novca je razvojanje da se omogući nesmetana rabno-novčana razmena u uslovima nedovoljnog priliva centralnog novca.

Velika bronca					
God.	Vladar	Broj emisija	Broj izmerenih komada	Srednja težina	Promjer u mm
I	Gordijan III	4	34	14,88	27-28
II	Gordijan III	4	42	16,08	25-29
III	Gordijan III	8	112	17,71	25-28
IV	Gordijan III	10	107	18,45	25-28
V	Gordijan III	3	23	19,27	25
V	Filip I	4	103	17,47	25-27
VI	Filip I	2	90	19,23	25-28
VI	Filip II	1	1	15,00	25
VI	Otocilije	2	2	18,78	25-28
VII	Filip I	2	88	18,15	25-28
VII	Filip II	1	1	12,54	25
VII	Otocilije	1	2	15,00	25-27
VIII	Filip I	2	87	17,48	25-27
VIII	Filip II	1	1	12,00	25-27
VIII	Otocilije	1	1	14,50	
IX	Filip I	2	92	14,84	25-27
IX	Filip II	1	2	13,84	25
IX	Otocilije	1	3	13,79	
XI	Decije Trajan	16	109	13,59	25-26
XI	Etruscio	4	14	14,99	27-26
XII	Decije Trajan	14	33	13,59	26-25
XII	Etruscio	8	29	13,21	26-25
XII	Hesilijan	10	96	11,37	26-25
XII	Herenije	6	20	12,78	26
XII	Gal	6	20	10,33	25-24
XII	Voluzijan	7	20	10,16	26
XIII	Etruscio	1	1	10,54	25-26
XIII	Hesilijan	4	5	11,76	
XIII	Gal	15	30	10,65	25-26
XIII	Voluzijan	12	20	10,16	27-26
XIV	Gal	4	5	9,52	
XIV	Voluzijan	1	1	8,91	
XIV	Emilijan	9	23	8,13	26-24
XIV	Voluzijan	1	2	9,00	26
XV	Voluzijan	4	13	9,92	
XVI	Galijan	5	12	9,78	28
XVI	Marinijana	2	2	10,50	

Srednja bronca					
God.	Vladar	Broj emisija	Broj izmerenih komada	Srednja težina	Promjer u mm
I	Gordijan III	2	10	6,29	23
II	Gordijan III	5	9	6,63	20
III	Gordijan III	4	10	6,77	23-20
IV	Gordijan III	11	32	6,83	22-23
V	Filip I	5	15	7,93	23-22
VII	Filip I	1			
VIII	Filip I	1			
VIII	Filip II	1	5	5,25	23-22
IX	Filip II	1	5	6,00	
IX	Decije Trajan	2	6	5,15	23-20
XII	Decije Trajan	1	1	4,50	
XII	Herenije	1	1	5,70	
XII	Gal	1			
XII	Voluzijan	1	1	5,00	

Mala bronca					
God.	Vladar	Broj emisija	Broj izmerenih komada	Srednja težina	Promjer u mm
I	Gordijan III	2	22	4,78	
II	Gordijan III	3	8	4,68	
V	Filip II	1	1	5,00	
IX	Filip II	1			
XII	Hesilijan	1			
XII	Gal	1			
XII	Gal	1			
XII	Voluzijan	1	1	5,00	

SLIKA 3.
Tabelarni pregled novčanih emisija

Lokalni novac je, na taj način, bio značajan faktor ukupne monetarne stabilnosti. Viminacijski novac je, da zaštitimo, bio lokalni novac rimske kolonije Viminacijum.

Početak kovanja novca u Viminaciju je povezan sa početkom njegove lokalne ere, koja datira pred kraj 239. godine nove ere. O radu kovnica znamo da je emitovala novac u toku šesnaest godina, sa prekidima u 10. i 15. godini lokalne ere. Neki istraživači smatraju da je ova kovnica jedno vreme emitovala i carski srebrni novac. Zaista, Viminacijum se često navodi kao carska kovnica, posebno u zapadnoj istoriografiji.

Lokalni novac Viminacijuma kovan je u tri nominale koje se međusobno razlikuju po veličini, težini, materijalu upotrebljenom za kovanje i izgledu krune na glavi vladara. Velika nominala (sestercij, velika bronza) kovanja je od posebne logure (orihalkum) i na njoj se na glavi vladara nalazi lоворов венак. Srednja nominala (dupondij, srednja bronza) kovanja je od iste logure i na njoj se na glavi vladara nalazi zrakasta kruna. Mala nominala (as, mala bronza) kovanja je od bakra i na njoj je glava vladara ovančana lоворовим vencem ili je neovenčana. Postoji još i novac carica i cuvara koji nemaju na glavi ni venac ni zrakastu krunu. Za kvalifikaciju ovog novca kriterijumi su njegova veličina i težina. Nazivi velika srednja i mala bronza se često upotrebljavaju iako nisu najprecizniji.

Lokalni novac Viminacijuma je po svom spoljničnjem izgledu veoma jednolik. Na aversu se obično nalazi lik vladara ili njegova bista sa ratnim ogromcem (paludamentum) i oklopom okrenutim nadole. Unaokolo se nalazi natpis - tačka i ime vladara. Na reversu svih nominala obično se nalazi predstav personifikovanog lika kolonije, žena obučena u jednu vrstu duge haljine (stola). Personifikacija gleda uлево и стојi raširenenih ruku između bikova i lava, koji su okrenuti prema njoj. Natpis PMS C-OL VIM je skraćenica od (P)ROVINIA (M)OESIA

(S)VPERIOR (COL)ONIA (VIM)INACIVM. Skraćenica COL ponекад je rastavljena kao C-OL ili CO-L, a ređe kao C-O-L. U prostoru između razmaknulih slova smeštena je glava personifikovanog lika kolonije. U odsečku, ispod nogu personifikacije, nalazi se AN... godina lokalne ere. To je godina u toku koje je novac emitovan. Ovaj revers je uobičajen na novcu velike većine emisija (slika br. 2), ali ima i reversa sa značajnim odstupanjima od navedenog tipa. Ta odstupanja se, najčešće, sastoje u sledećem:

- personifikacija drži u rukama vojne barjake (veksilume);
- personifikacija u jednoj ruci drži veksilum a u drugoj zecu, blik i lav su ovde izostavljeni;
- personifikacija drži grančicu, rog izobilja ili lopu ili rog izobilja i lopu;
- na pomenutoj lopu ili rogu se nalazi mala Viktorija, koja drži venac nad glavom personifikacije;
- umesto personifikacije na reversu se nalazi kriločka Viktorija ili figura cara.

Ovakvi reversi se susreću u emisijama 4. i 5. godine lokalne ere, a zatim u 11., 12. i 13. godini.

Politička i ekonomski kriza u III veku nove ere naziva se i „kritičnim dobom Carstva“. Napadi vorvara iziskivali su velike vojne napade, koji su tražili vanredne finansijske izdatke. Država je, na taj način, bila prinuđena da smanjuje količinu i kvalitet metalata u kovanom novcu i to se činilo iz godine u godinu. Opođenje vrednosti novca zapaža se u postupnom potiskivanju malih nominala većim nominalima i u smanjivanju njegove težine. Taj proces prisutan je i u emisijama viminacijskog lokalnog novca. Velika i srednja nominala potiskuju malu nominalu, koja se emituje redovno u I i II godini kovanja a kasnije samo izuzetno. Isto je sa srednjom nominalom. Wene emisije su trajnije, ali ipak sve rade nakon 5. godine lokalne ere.

Pogled na priložene tabele (slika br. 3) otkriva nam neobičan dokaz za gore navedene tvrdnje. Podaci u tabelama preuzeti su iz monografije dr Georgija Orlova „Viminacijum - emisije lokalnog novca“ i rezultat su višegodišnjeg naučnog rada ovog naučnika. U toku šesnaestogodišnjeg kovanja lokalnog novca u Viminaciju, jasno se vidi sistematsko opadanje težine veliko i srednje nominalne. Promenje novca, takođe, trpi izvesne promene koje se sastoje u stalnom smanjivanju. Promenje srednje nominalne, na primer, je u prvim godinama kovanja iznosio 22-25 mm, a u 11. godini kovanja 19-21 mm. Jedino je promenje male nominalne ostalo nepromenjeno. Važno je napomenuti da nakon 12. godine kovanja, predstave na aversu i reversu postaju neprecizne i grublje. Nema više individualnih crta u liku vladara, a u natpisima se redaju greške. Izrada kalupa je sve lošija i generalna ocena je da novac više i nema neku posebnu umetničku vrednost, koja je svojstvena rimskoj numizmatici klasičnog perioda. Nakon emisije u 16. godini, kovanja novca više nije bilo. Događaj koji je prouzrokovao definitivni prestanak rada viminacijske kovnica je borba u samom naselju, u kom je se pojavio pretendent na mesto Ingenuus. U toku borbi razoren je i samo naselje. Osim toga, varvarске trupe u Dakiji su sve brojnije i opasnije od njihovog upada u unutrašnjost provincije Mezije sve veća. Viminacijum je postao pogranično mesto visokog rizika, nepodesno da se u njemu nalazi kovnica. Tako je ovo neobično naselje, za samo šesnaest godina prešlo veoma dugačak put. Viminacijum je stekao pravo kovanja novca, između ostalog, i zbog sigurnosti koju je kovnica uživala u ovom naselju. Samo šesnaest godina kasnije tu se praktično nalazi prva linija bojišta. Sudbina Viminacijuma je objavila ono što će se, neizbežno, dogoditi čitavom Carstvu.

Srdan Koprivica

ČLANARINA

Članarina u Srpskom numizmatičkom društvu za 2001. godinu iznosi 450,00 dinara (225,00 za članove do 18 godina). Podsećamo sve članove SND-a, koji plate članarinu, da će dobiti besplatno numizmatički časopis „dinar“ br. 16 i 17 i NUMIZMATIČAR br. 21.

Novac imperatora

Klaudija

Postomak Marka Antonija, Klaudije (sin Antonijevе čerke, Antonije mlađe i Družo) nikada nije imao ambiciju da postane car. Zbog govornih i telesnih manja bio je autsajder i tokom fizičkih likvidacija potencijalnih naslednika za vreme Oktavijana Avgusta, Tiberija i Kaligule, ta bolesljivost mu je spašavala život.

Rođen je 10 godina pre noći ere u Lionu, a za imperatora je izvican od starne vojske 41. godine, po ubistvu imperatora Kaligule. Ovu iznenadnu počast od strane legija, car je novčano nagradio te tako biva prvi vladar koji plaća svoje ustoličenje što će od njega postati stalna praksa kod smene na tronu Imperije.

Moguće je da intimno i nije bio zadovoljan ulogom koju mu je dodelilo istorija i da bi bio srećniji pišući istoriju Kartagine ili pak tumaći etrusko pismo, jer se sve do izbora bavio književnošću.

Imperator Klaudije nije bio veliki graditelj kao što je to slučaj sa faraonom Ramzesom II ali njegova arhitektonska ostvarenja ne spadaju u beznačajna. I danas se u Kampaniji vide ostaci vodovoda (KLAUDIA AQVA) kojim je rastojanje od 60 kilometara rečna voda dovedena do Palatina. Treba još pomenuti isušivanje Fucinskog jezera zbog nezdravih isparanja štetnih po zdravlje žitelja prestonice, kao i izgradnju luke Ostija.

Premda dostupnim podacima za vreme vladavine imperatora Klaudije iz carskih kovnica u Lugdunumu, Rimu, Efesu, Pergamu i Cezareji Ka-

SUKA 1. Didrahma kovanica između 46. i 48. godine u Cezareji Kapadocijskoj. Na aversu predstava cara sa natpisom: TI CLAVD CAESAR AVG GERM TRP a na reversu takođe predstava cara u trijumfalnoj kvadrigi sa lоворovim vencem na glavi uz natpis: DE BRITANNIS.

SUKA 2. Dipondijus sa predstavom careve majke i natpisom na aversu ANTONIA AVGUSTA. Kovani su u Rimu prve decenije careve vladavine. Na reversu je predstava cara kako drži simpulum.

postoljstvo, ostvarujući u sklopu 126 mjeseci 36 ciklusa. Početkom 50. godine, po smrti Oktavijana Avgusta, Klaudije je postao najveći imperator, jedan od prvih prethodnih. Upravo tada je počeo graditi Cezareju u Kapadociji, u kojoj je učinio svoju rezidenciju. Takođe je počeo graditi i druga kolonije, uključujući i Novu Rimu u Italiji. Njegova vlast je bila relativno mirna, ali je bio značajno učinkovit u borbi protiv britanskih kavalerista, kojima je uspeo da uguši pobunu. Klaudije je takođe počeo da širi rimsku kulturu, posebno u Britaniji, koju je nazvao "Rimskim provincijama".

U novčadi kojima je vodena kovanica pod imenomem Klaudije, postoji didrahma (46-47. godine) sa predstavom Valerije Messaline, zatim kovanica u Cezareji Kapadocijskoj, u kojoj je predstavljena predstavom Britannika, carevog sina sa Majke Antonije.

Antonijevi zaneti, kojima su prvi Agripina zadržali, ponudili su do se Klaudije 12. novembra 54. godine, posebno tog dana. Ponovo petak, otkrijeno carevo maličiće u ruci careca ili poli, a nake emulu Holoforo, značajnog prethodniča rata, doveo je do bolne smene na tronu imperije. Klaudije je smrtno ozlikao, jer na poslednjem sudjelu u Senatu je izjavio da je došao na krov svog smrtnog života. Kad dinastije Julija-Klaudija, stigla je i četvrtog imperatora,

NOVAC PROKURATORA (UPRAVITELJA) JUDEJE

Novac provincija je kovan po dva osnova. Kovali su ga usurpatori ali je isto tako bio i dopuna zvaničnim emisijama i retko od plemenitih metala. Od 6. godine naše ere Rimska imperija je u potpunosti ovlađala Judejom koja je teritorijalno pripadala provinciji Siriji. Sedište upravitelja Judeje bila je Cezarija grad i luka podignuti 4. godine naše ere na obali Sredozemnog mora severno od današnjeg Tel Aviva.

U kratkom vremenskom intervalu od 6. do 65. godine naše ere uz lokalne vladare počev od Heroda Antipe (4. godina naše ere) do Agripe II u Judeji se izmenilo 14 prokuratora. Da se podsetimo:

Coponius	6-9. god.
Marcus Ambibulus	9-12. god.
Anius Rufus	12-15. god.
Valerius Gratus	15-26. god.
Pontius Pilatus	26-36. god.
Marcelus	36-37. god.
Marulus	37-41. god.
Cuspius Fadus	44-48. god.
Tiberius Aleksander	48. god.
Ventidius Cumanus	48-52. god.
Antonius Felix	52-60. god.
Porcius Festus	60-62. god.
Albinus	62-64. god.
Gesius Florus	64-66. god.

U periodu od 41-44. god. Judeja nije imala prokuratora jer je zemljom vladao Agripa I, veliki prijatelj Kaligule i Klaudija. Samo pet prokuratora od navedenih 14 je kovalo svoj novac.

Opštne karakteristike novca

Denominacija kod svih prokuratora je ista: PRUTAH (grčki LEPTON) bronzani novčić iz grupe male i srednje bronce, težine od 1,35 g do 3,00 g i prečnika od 15-18 mm. Motiv na novcu je uglavnom floralan a pojavljuje se: palmino stablo, palmina grana, ukrašene palmine grane, klas ječma, tri klase ječma, venac, grančica masline, cvet lilijsana (krin) vlnova loza...

Kod tretiranja novca Rimske Imperije većina kolezionara je okrenuta sakupljanju novca perioda carstva odnosno novcu rimskih cezara počev od Oktavijana Avgusta. Malo ili nimalo se posvećuje pažnja novcu provincija koji su kovali lokalni upravitelji, guverneri ili prokuratori. Činjenica da je taj novac cirkulisao u „lokalu“ ne umanjuje njegov značaj niti njegovu atraktivnost, ali obzirom da je Rim upravljao provincijama koje su pokrivale celo Sredozemlje, Zapadnu Evropu, Englesku kao i regiju podnijavlja, do tog novca se relativno teže dolazi.

Florálni motivi nisu stavljeni samo zbog estetike, već iz čistu praktičnih pre svega političkih i religioznih razloga.

Od svih zavisnih kraljevina Palestina i Armenija su imale najveći strateški značaj za Rim zbog zaštite istočnih granica od Partije. Religijski razlozi:

.... Ne gradi sebi lika rezanoga niti kakve slike od onoga što je gore na nebu ili dole na zemlji..."

(Druga knjiga Mojsijeva „EXODUS“ 20,4)

Obzirom da je Judeja bila vulkan koji je stalno podrhtavao sa periodičnim erupcijama, svetogrde je bilo svako kovanje novca sa likom bilo koga. Čak i politelzam Rima je poštovao ovu treću zapovest Boga a PAX ROMANA je morao biti sačuvan i uz ovake kompromise ali ne uvek. Sami prokuratori nisu razumavali specifičnosti ove religije počev od socijalnih, kulturnih, religijskih, a te specifičnosti su bile još dalje od rimskih cezara (izuzev možda Oktavijana Avgusta) čije saglasnosti su bile neophodne za svako kovanje novca. Kovanje novca od strane prokuratora ne znači da je samo taj novac bio u opticaju. Novac su kovali i regionalni kraljevi (Irod Antipe, Agripa I, Agripa II) a bilo je i rimskog i grčkog novca u opticaju.

COPONIUS (6-9. godina nove ere)

Coponius je bio iz viteškog staleža postavljen od strane Oktavijana Avgusta za prokuratora sa prvim nad životom i smrću u provinciji koja je bila pod njegovom junsdikcijom. Tokom njegove uprave nad Judejom izbio je ustank Jude Galleja koji sa svojim pristalicama nije priznavao vlast Rimu jer je smatrao da Jevreji treba da se pokoravaju samo Bogu. Taj ustank je veoma brzo ugušen a Juda Galilejac pogubljen.

Slika 1.
PRUTAH (LEPTON)
(Coponusa - bronza, 2,75 g, 17 mm)

Avers: klas ječma povijen na desno, levo od klase skraćeni naziv KAICA-POC (Cezar) po obodu lačnice.
Revers: palmino stablo sa osam grana i dva grozda urmi. Legendu sadrži godinu 36 Avgustove vladavine (5-6. godine nove ere).

Ako se malo zadržimo na ovoj godini pozivajući se na Josifa Flavija (Judejski ratovi) kao i na Novi Zavet (Jevangelje po Luki) ustanovićemo da je ovo moguća godina rođenja Isusa Hrista i da su novčići Ceponiusa izuzetno atraktivni jer to beše ANNO DOMINI.

MARCUS AMBIBULUS (9-12. godina nove ere)

Antički istoričari Tacit i Flavije ne pomiju ovog prokuratora jer se verovatno tokom njegovog upravljanja Judejom izuzev uobičajenih čarki koje istorija ne beleži, nije ništa značajno dešavalo u provinciji. Novac koji je kovao Ambibulus skoro je identičan novcu prethodnika.

Slika 2.
PRUTAH (LEPTON)
(bronza, 2,05 g, 16 mm)

Avers: klas ječma povijen na desno, tačke po obodu i natpis KAICAPOC (Cezar) desno od klase.
Revers: stablo palme sa osam grana i dva grozda urmi i godina izdanja 39, vladavine Oktavijana Avgusta, odnosno 9. godina naše ere.

Pojavljuju se i novčići sa godinom emitovanja „L MA“ odnosno 41 godina vladavine Oktavijana ili 11 godina naše ere. Izuzev godine svi ostali motivi na aversu i reversu su isti.

VALERIUS GRATIUS (15-26. godina naše ere)

Relativni mir u Imperiji omogućio je Valeriju Gratusu da skoro 12 godina bude prokurator Judeje. Kontrolom zakupaca poreza, carskih rudnika, kovanja novca, gladijatorskih igara i tд što je bio osnovni zadatak prokuratora i naravno korupcija, Gratus se izuzetno obogatio. Tokom tog dugog perioda emitovan je veliki broj novčića veoma interesantnog reversa: cornucopia (rog izobilja), vinova loza, amfora, cvet lilijsa... Što se tiče aversa, natpis je uobičajen: „KAICAPOC“ (Cezar) a na nekim se pojavljuje i „IOYLIA“ (Julija, Livija, majka imperatora Tiberija).

Slika 3.
PRUTAH (LEPTON)
(2,00 g 16 mm, bronza)

Avers: venac od lišća spojen pri dnu. Po ivici tačke. Natpis u dva reda „KAI(CAP)“ (Cezar).
Revers: Cornucopia (dupli rog izobilja) natpis „TIB/LB“ 2. godina vladavine imperatora Tiberija (15/16 godina nove ere).

PONTUS PILATUS (26-36. godina naše ere)

Pilat je jedan od najpoznatijih prokuratora Judeje a po najnovijim istraživanjima bio je prefekt što je veća funkcija od prokuratora. Njega je istorija zabeležila i obeležila kao čoveka koji je osudio Isusa Hrista na najstrašniju kaznu tog vremena, razapinjanje na krst. Zahvaljujući Novom Zavetu, tačnije rečeno Jevangeljima po Mateju, Luki, Marku i Jovanu u potpunosti smo upoznati sa njegovom ulogom upravitelja posebno poslednjih godina njegove uprave.

Kao i njegovi prethodnici, Pilat je kovao bronzani novac počev od 29. godine naše ere. Denominacija je takođe PRUTAH težine od 1,95 g do 2,95 g i prečnika do 18 mm. Pilat delimično odstupa od svojih prethodnika jer se na njegovim aversima pojavljuje „SIMPULUM“ (velika kašika-kutlača) za žrtvu livenicu i „LITUS“ (štap augura-rimskih sveštenika koji su po letu putovali ishode dogadaja).

Slika 4.
PRUTAH (LEPTON)
(1,90 g 16 mm)

Avers: SIMPULUM, tačke po obodu i kružni natpis „TIBERIOY KAICAPOC“ (Tiberije Cezar i godina 16 Tiberije vladavine (29/30. godina naše ere).
Revers: tri klase ječma spojena pri dnu peteljki od kojih su dva bočna povijeno. Okolo natpis: „IOYALIA KAICAPOC“ (Julija-Livija carica majka imperatora Tiberija).

Slika 5.
PRUTAH (LEPTON)
(1,90 g 14 mm)

Avers: LITUS (augurinski štap po obodu tačke, okolo natpis: „TIBERIOY KAICAPOC“ (Tiberije Cezar).
Revers: venac od lišća u grupi po dva spojen pri dnu. Natpis „L ID“ (7 godina Tiberije vladavine, 30/31. godina naše ere).

Poznate mnoge emisije da je Pilat kovoao sa svojim novcem po specifičnom obliku Tiberije. Tački nisu niti evidentni niti u jednom redoru. Razlog za takve brojne je „SANKA SKONE“ (TORNSKA PLAŠTINICA) plama u kojoj je ljudsko telo bilo umesano u velik sviljenje sa kostima. U jednom ugu plama, kava je mada bilo podignuto mnogo analizirano nevezno se mesto crnog mokraća sa vodom Ponca Pilata. Krajem 36. godine, Pilat je raspisan sa funkcije zbog prekršaja Germanike na brdu Gerizim, ali dok je bio raspisan u Rim da bi se opravdati, Tiberije je umro. Od tih budbenih Pilata postoji mnogo novčića milijuna. Da je pogubljen, smrten, osuđen... Ni jedno nije dokazano.

ANTONIUS FELIX (52-60. godina naše ere)

Pri nego što predstavimo novac Felixa, neophodno je predstaviti samog prokuratora. Felix je bio mladi brat Pallas (MARCUS ANTONIUS PALLAS) Klau-

Slika 6.
PRUTAH (LEPTON)
(2,85 g, 16 mm, bronza)

Avers: dve ukritene palmine grane. Tačke po obodu. Okolo natpis „KAICAP GERIM“ (TIBERIUS CLAUDIUS CAESAR GERMANICUS) dole između grana: „L ID“ (14 godina vlade imperatora Klaudija, 54. godina naše ere). Revers: Venac od lišća spojen pri dnu. Tačke po obodu. Natpis u čeliri reda „JULII AGRIPINA“ (Klaudijeva žena).

Slika 7.
PRUTAH (LEPTON)
(3,00 g, 17 mm, bronza)

Avers: Dva izdužena štita ukrašena kao i dva ukrštena kopljia. Po obodu tačke. Natpis okolo „NERO CLAUDIUS CAESAR” (usvojeni sin Klaudija).

Revers: Palmino stablo sa sedam grana i dva grozda u ravnim vratima. Tačke po obodu. Natpis: „BRIT” (BRITANNICUS - sin imperatora Klaudija sa Mesalinom). Sa strane stabla u dva reda godina „14” Klaudijevе vladavine odnosno 54. godina naše ere.

dijevog sekretara koji je stajao na čelu finansijske službe Imperije. I Felix i Palas su oslobođenici Antonije majke imperatora Klaudija i dok je Palas i sam ljubavnik Agripine ovu podrižao kod sklapanja braka sa imperatorom Klaudijem, Felix je dobio Judeju na upravu. Svoj visoki položaj kao i podršku koju je imao iz prestonice on je „iskoristio da čini mnoga zlodela” kako kaže Tacit u „ANALIMA”. U svakom slučaju kod njega razlikujemo novac kovan za vreme imperatora Klaudija i novac kovan pod imperatorom Neronom. Kroz natpise na novcu Felix preti dogadaje u prestonici, prilagodjavajući iste aktuelnoj političkoj sceni.

Antonije Felix je kovao novac i za vreme imperatora Neron sa motivima palmine grane i venca od lišća i samio sa natpisom „NERO”. Ipak ono po čemu je poznatiji je to što je Apostola Pavla držao dve godine zatočenog u Cezareji da bi ga nakon toga kao rimskog građanina uputio u Rim na sudenje. Posle Felixa, obzirom da je Neron pročistio svoju administraciju nije bilo više prokuratora u Judeji, koji su kovali svoj novac. Nekoliko godina kasnije (66. godine naše ere) vulkan je proradio i cela Judeja je buknila plamenom ustanka protiv rimske vlasti.

Варијанта динара Цара Стевана Душана

Oву врсту новца обрадио је С. Јубић у своме делу "Опис Југославенских новаца" 1875. год. али при томе није објавио фотографију већ цртеж. Словне ознаке на том новцу биле су R - O док су на овој варијанти N - O.

На аверсу новца је шлем окренут на лево, изнад њега јастуче (заставица) са по три тачке на утврдима, ружа и перјанима са три нера а около натпис IMPERATO MONETAS.

На реверсу је Исус Христос са ореолом око главе где стоји IC - XC. Исус Христос седи на престолу са наслоном, у крилу му је јеванђеље. Лево и десно од престола су слова N - O.

Тешина динара је 1,31 гр. а пречник 18,5 mm.

Дил. инж. Божко Богаковић
нумизматичар

FOREIGN TRADE COMPANY since 1990 BELGRADE YUGOSLAVIA

A U K C I J A 2 0 0 1

- slike • ikone • porcelan • ordenje • medalje • numizmatika •
- staro oružje • nakit • knjige • hartije od vrednosti • arhivska građa •

Tel: 064/148-02-62, 064/148-04-48

Tel/fax: 011/4444-137

КОВАНИ НОВАЦ ДИНАСТИЈЕ ОБРЕНОВИЋ (1)

(Из збирке Музеја рудничко-таковског краја)

Корсии српскот новца нај враћају у прву половину XIII века, у доба краља Радослава (1228-1234) који је ковао бакарни чашкасти новац византијског типа са грчким натписима. Каснији српски владари, ослобођени византијског утицаја, ковали су новац са старословенским натписима. Раслојавање феудалног друштва у Србији омогућило је и крупној властели да прави свој новац, чије је ковање престало да буде само владарева привилегија. Српски новац је постојао колико и српска средњовековна држава. Турска ове просторе увлачи у свој финансијско-порески систем који ће, са крајним предизвикима, живети до прве половине XIX века. У време ослобођања од турске власти, у Србији је владао прави монетарни хаос. Земљом су циркулисале 43 различите монете страног новца (турски, аустријски, руски, француски, дубровачки, холандски, пански итд.). Да би се ускладио однос мноштва страних валута, два пута годишње, на Ђурђевдан и Митровдан, одређиван је међусобни паритет свог новца.

Кнез Михајло Обреновић (1839-1842. и 1860-1868) је у виду неопходности стварања сопствене монете. Након више предлога (срблак, новчић итд) одлучено је да српски новац добије назив динар. На основу Највишег решења донетог у Крагујевцу 15/27 марта 1868. године, приступило се ковању ситних апоена од 1,5 и 10 парара. Посао је добила бечка ковница новца, а аутори (гравери) ове емисије били су Антон Шарф и Фридрих Ленсек. Кнез Михајло, чији је лик био на првим апоенима, није доживео да види поново раздање српског новца, пошто је убијен у атентату. Бечка ковница је након овога застала са испоруком смисаље, сачекавши сагласност Намесништва довршила је уговорени посао током 1869. године.

Музеј рудничко-таковског краја, у оквиру своје нумизматичке збирке, поседује 22 од укупно 26 апоена насталих у Србији у време владавине Обреновића. Српски динар, кован у бакру, никлу, сребру и злату, био је по квалитету и вредности раним монетама најразвијенијих земаља ондашњег света.

Једна пара из 1868. године искована је у Бечу у две варијанте (натпис СРБСКИ И СРЂСКИ) укупне емисије 7.500.000 комада. Апоен је тежак 1 г, а састоји се из 95% бакра, 4% калеја и 1% цинка. На реверсу је портрет кнеза Михаила са натписом „Обреновић II,

In the time of the liberation from the turkish power, there had been a real monetary chaos in Serbia. 43 different foreign currency had been in use: turkish, austrian, russian, french, dubrovnik's, dutch, pope's... In a due to make a balance between a plenty of foreign currency, twice a year—on St. George's and St. Mihailo's Day, there had been defined reciprocal parity of this money.

Prince Mihailo Obrenović (1839-1842. and 1860-1868) realized that there had to be a necessity to form a proper currency. After many suggestions (srbljak, a small coin etc.) it had been decided that serbian money became it's name dinar. According to the Highest Solution in Kragujevac Nr. 15/27 in March 1868., it came up to the mintage of the smallest coins in 1,5 and 10 hundredths of a dinar. The Viennesse mint was employed, and authors (engravers) of this emission were Anton Sharf and Friedrich Leisek. Prince Mihailo, whose statue was on the first notes did not live to see another birth of the serbian money, since he had been assassinated. The Viennesse mint had stopped delivery of this emission. Waited for agreement of the Governorship, the mint closed settled job during 1869.

The Museum of Rudnik—Takovo region—in the framework of its own coin-collection, possessed 22 of 26 total notes originated in Serbia in the time of Obrenović family domination. Serbian dinar, forged in copper, nickel, silver and gold, was to the value and high standard, as worth as the currency of the most developed countries of that time.

књаз срб(и)ски". На аверсу је ознака вредности (1 пар) окружена ловорним и храстовим лишићем, са српском круном на врху. Аутор (гравер) овог новца је Антон Шарф. Била је у оптицају скоро 30 година, од 20. фебруара 1869. до 30. априла 1898. године. Иако је број искованих комада велики, време које је провела у оптицају и њена минијатурност, учинили су је данас доста ретком и пењеном.

Првом емисијом модерног новца у Србији 1868. године искован су делови динара: 1,5 и 10 парара. На

сваким апсолутизма се налази лик кнеза Михаила и сви су, што је карактеристично за ову емисију рађени у дуплој варијанти. Такав је случај и са новчићем од 5 пари. Налазио се у оптицају од 20. фебруара 1869. године до 30. априла 1898. године, што сведочи о стабилним министарским приликама у ондашњој Србији. Искован је у бечкој монетици новца у 7.420.000 примерака. Тежак је 5 г, а састоји се из 95% бакра, 4% калаја и 1% цинка. На аверсу се налази портрет кнеза Михаила, са натписом „Обреновић III књаз србски“. На реверсу је ознака вредности (5 пари) година емисије (1868) и венац од ловоровог и храстовог лишћа са српском круном на врху. Аутор (гравер) овог апсолутизма био је Фридрих Лесек.

Као што смо поменули, постоје две варијанте овог новца, тзв. симетрична и асиметрична. У првој, чешћој варијанти реверс је скренут под истим углом у односу на аверс. Овакав примерак се налази у збирци Музеја. Друга, асиметрична варијанта (реверс скренут за 180 степени у односу на аверс) је изузетно ретка и релативно скоро откријена.

На новчићу од 10 пари из 1868. године последњи пут срећемо тзв. кнеза Михаила. Ово је, уједно, највећи апсолут из те емисије и попут претходна два, био је у исто време у оптицају. Искован је такође у Бечу у две варијанте (симетрична и асиметрична) укупног тиража од 6.590.000 примерака. На аверсу се налази лик кнеза Михаила са натписом „Обреновић III књаз србски“. Реверс садржи ознаку вредности (10 пари) године емисије (1868) и венац од ловоровог и храстовог лишћа са српском круном на врху. Аутор (гравер) овог апсолутизма је Антон Шарф. Музеј рудничко-таковског краја у својој збирци има примерке обе варијанте. Иако за то нема поузданijih података, очигледно је асиметрична варијанта од 10 пари чешћа него ход 5 пари.

Изненадна смрт је спречила кнеза Михаила да доврши ковање српског динара. Пошто није имао законитих потомака, наслеђује га 1868. године четрнаестогодишњи синовић Милан, коме је као малолетном одређено намесништво. Оно је 1869. године донело устав којим су омашћења кнеза битно смињена у односу на владичанка права кнеза Михаила. Упркос томе, Милан је жарко жељео да самостално влада, што му се испунило тек 1873. године обарањем владе Јована Ристића, једног од намесника.

Окончањем овог прелазног периода, после чега се Милан и суштински устолично на кнезевском престолу, настали су услови за наставак стварања српске монете. Закон о ковању српске монете је донет 30. новембра 1873. године, али ће новац издаћи из ковинице и бити у оптицају тек од 1875. године. Наиме, наставило се тамо где сестало 1868. године када је изашло 1, 5 и 10 пари. Емисијом новца из 1875. године исковано је 50 пари, 1 и 2 динара. Ова „сребрна“ серија имала је за циљ да замени стране сребрњаке који су циркулисали Србијом. Да ли због погрешне процене о количинама сребра у земљи, или због сумњичаве опрезности српског сељака који је више поверио имао у аустроугарске флиорије и форинте, шашираша емисија није била у потпуности остварена. Најмањи из ове емисије је био новчић од 50 пари. Искован је у Бечу, 1875. године у 2.000.000 примерака. Тежио је 2,5 г од којих је 83,5% отпадао на сребро а 16,5% на бакар. На аверсу се налази младолики портрет кнеза Милана са натписом „Милан М. Обреновић IV књаз србски“. На реверсу је ознака вредности (50 пари) година издања (1875) и венац од ловоровог и храстовог лишћа са српском круном на врху. Аутор (гравер) овог апсолутизма је био Антон Шарф. Као средство плаћања важио је од 1875. до 1904. године. Међутим, већи део овог новца је претопљен и пре званичног повлачења из оптицаја.

Данас је немогуће утврдити колико је остало овог новца, али несумњиво је да читава емисија из 1875. године спада у ред најтрајских.

Михаило Обреновић

Убиство у Кошутњаку

Књаз Милан М. Обреновић

нијих на нумизматичком тржишту. Музеј рудничко-таковског краја у оквиру своје збирке поседује и овај новчић.

Иако јој Србија, званично, никада није приступила, целокупно кованье српског модерног новца до I светског рата, како по тежини, тако и по финићи, извршено је према стандардима Латинске монетарне уније из 1865. године. Прошири Уније су налагали да основна национална валута мора тежити 5 г и садржавати 83,5% сребра и 16,5% бакра. Одређени проценат бакра се додавао због неопходне чврстине материјала. Званично се количина племенитих метала у новцу изражава у промилима. Тако, на пример, апоен који садржи 75% сребра има ознаку 750, 100% сребра на новцу се означава са 1.000 итд.

Динар из 1875. године је тежак 5 г и састоји се из 83,5% сребра и 16,5% бакра, дакле, индекс финиће му је 835. Његова вредност је била равна швајцарском франку, ватиканској и италијанској лири, грчкој драхми, румунском леју, шпанској песети, белгијском или француском франку. Настао је у бечкој ковници новца у 3.000.000 примерака. На аверсу се, као и код осталих апоена из ове емисије, налази младолики портрет кнеза Милана са натписом „Милан М. Обреновић IV књаз српски“. На реверсу је ознака вредности (1 динар), година издања (1875) и венац од ловоровог и храстовог лишћа са српском круном на врху. Аутор (гравер) овог апоена је био Фридрих Ленсек. Прави модерни српски динар се налазио у оптицају од 1875. до 1904. године, али је највећи део емисије претопњен пре значајног повлачења из оптицаја.

Интересантно је на крају приче о динару из 1875. године, ради поређења с њим, видети податке о значајнијим валутама ондашњег света. Уз напомену да се ради о сребрном новцу, навешићемо њихову тежину и индекс финиће (у промилима). Аустроугарски флорин (форнита) је износio 12,34 г уз индекс финиће (900), турска пиастера 1,2 г (830), немачка марка 5,55 г (900), британски шилдинг 5,66 г (925), холандски гулден 10 г (945), јапански јен 26,95 г (900), руска рубља 20,73 г (868), амерички долар 27,2 г (900) итд.

Уа емисију новца из 1917. године, апоени исковани 1875. године спадају у ред најређих у монетарној историји Србије. Када говоримо о овој емисији сусрећемо се, не само са проблемом малог тиража, што је обично, случај са раритетним новцем, већ и са систематским претопњавањем читавих серија. Вероватно се желело, након добијања независности на Берлинском конгресу 1878. године, раскрстити са свим аветима вазалне прошлости. Свакако, било је исувите очекивати да ће се у потпуности заменити и претопити читава емисија из 1875. године, па се овај новац задржао у оптицају до слома династије Обреновић, тадаји, све до појаве првог новца краља Петра I Карађорђевића, 1904. године.

Последњи из ове емисије је апоен од 2 динара, исковани у бечкој ковници новца у 1.000.000 примерака. Међутим, скоро је комплетан тираж претопњен, и то у много већем проценту него остали новчићи из те године, како због своје веће номиналне вредности, тако и због тежине. Данас се, без сумње, може рећи да је дводинарка из 1875. године један од најређих оптицајних апоена који припадају српско-југословенској нумизматици. Тежак је 10 грама и састоји се из 83,5% сребра и 16,5% бакра, што одговара финићи (835) израженој у промилима (индекс финиће се, по правилу, не утискује на новац, али га можете иронаби на златном и сребрном накиту). На аверсу се налази младолики портрет кнеза Милана са натписом „Милан М. Обреновић IV књаз српски“. На реверсу је ознака вредности (2 динара) година издања (1875) и венац од ловоровог и храстовог лишћа са српском круном на врху. Аутор (гравер) овог апоена је био Антон Шарф. Дводинарка је била у оптицају од 1875. до 1904. године, али је, из познатих разлога, мало примерака дочекало званично повлачење из оптицаја.

100 PERPERA

iz 1910. god.

Rariteti jugoslovenske moderne numizmatike na stranim aukcijama

Retki su primeri u numizmatici bilo koje zemlje da se svi, kako kolekcionari tako i profesionalni numizmatičari, potpuno slažu u pogledu vrednovanja jednog novčanog tipa. U slučaju crnogorskih 100 perpera 1910 to je zaista tako! Klasični rad bečkog gravera Stephana Schwartzera i klasičan nacrt reversa Rudolfa Neubergera i dan danas izaziva veliko divljenje i već decenijama spada u klasične lepotu i raritet svetske numizmatike XX. veka (ne bi ovde trebalo zaboraviti da je portret po nacrtu Crnogorskog slikara Ilija Šobajića). Na slici 1 je prikazan savršen primerak ovog tipa, prodat 2000. godine u Cirihu kod firme Hess-Divo:

na dva načina: veoma malo primarno kovanje i aktivno pretapanje u upotrebo zlato kratko vreme posle puštanja u opticaj.

Koliko je tačno ovih novčića iskovano, neće se utvrditi dok se ponovo ne otvorí arhiv Bečke kovnice. Većina autora smatra da se radi o nekoliko stotina primeraka u normalnoj izradi i nekoliko desetina u poliranoj ploči. Prema podacima iz „Katalog metalnog novca 1700-1994“ autora Ranka Mandića, navodi se da je ukupno kovan 802 primeraka (301 knjaževina i 501 kraljevinu). Na osnovu istraživanja i pregleda u važnijim svetskim muzejima, može se reći da knjaževina nije ni pravljena u pravoj po-

SLIKA 1

Ovakav kvalitet naravno ima i svoju cenu: sa svim aukcionim traškovima, ovaj primerak je prodat za oko 18.000 DM. Ovde bi trebalo naglasiti da se ovi ne radi o primerku u poliranoj ploči, iako slika izgleda tako: ovo je tipični primerak takozvanog proof-like (liči na poliranu ploču) kvaliteta koji se dobija kada se počne kovanje „svežim“ matricama. Razlika između ovog kvaliteta i prave polirane ploče je da polja, iako savršeno neoštećena, nemaju kvalitet ogledala. Neki put (kao u slučaju 5 dinara 1879) čak je teže naći savršeno očuvane primerke visokog kvaliteta koji nisu polirane ploče! No vratimo se na 100 perpera 1910.

Retkost ovog novca se objašnjava

poliranoj ploči a da je broj primeraka kraljevine u pravoj poliranoj ploči verovatno 25 ili 30, svakako manje od 50. Veoma lepi primerici knjaževine su skoro uvek proof-like (njemački jezik upotrebljava ovde reč „Erstabschlag“ ili prvi cikov, što je još bolji opis ovog kvaliteta). Na kraju, ipak, ne može se isključiti mogućnost da je nekoliko primeraka knjaževine pravljeno u pravoj poliranoj ploči za prezentativne svrhe, ali je to malo verovatno.

Aktivan otkup i pretapanje, posebno od stane Austrije, doprineli su daljem nestanku otkovanih primeraka. Već ubrzo posle Prvog svetskog rata, 100 perpera počinje da se kupuje i prodaje kao raritet. Američki i holandski katalozi iz

Ивица Вучићевић

tog vremena to nedvosmisleno pokazuje. Kada se sve uzme u obzir, verovatno broj sačuvanih primeraka je negde oko 200-250 sveukupno: ovo je vrlo grub statistički pokušaj na osnovu pregleda privatnih i muzejskih kolekcija, trenutno

dostupnih. Od većih institucija, Bečki kabinet ima 5 primeraka (uključujući jedini poznati primerak prave polirane ploče knjaževine!), American Numismatic Society u Njujorku ima 2 komada, Londonski British Museum takođe dva, kao i E-

mitaž u Sankt Peterburgu. No Cefinu bi trebalo da bude barem jedan ili dva primeraka. Što se tiče privatnih kolekcija, u Nemackoj i Švicarskoj (u jednoj švajcarskoj kolekciji se našao četiri) ima smanje nekoliko desetina primeraka, to-

SLIKA 2

SLIKA 3

Tip	Kvalitet	Kompanija	Datum	Mesto	Cena	Plaćeno
Knjaževina	VZ	Hess Luzern	15.10.1963.	Luzern	2.500,-	
Knjaževina	VZ	Hess Luzern	2.12.1974.	Luzern	21.000,-	
Knjaževina	PP	SBV	2.04.1976.	Genf	21.000,-	
Knjaževina	VZ/FDC	SBV	30.01.1979.	Zürich	9.000,-	10.250,-
Knjaževina	VZ	Spink Taisei Numismatics	18.06.1980.	Zürich	15.000,-	
Knjaževina	PP/FDC-	SBV	27.01.1982.	Zürich	12.500,-	
Knjaževina	VZ	SBV	27.01.1986.	Zürich	12.500,-	
Knjaževina	VZ	Hess Luzern	13.11.1986.	Luzern	12.000,-	
Knjaževina	VZ-FDC	SBV	27.01.1987.	Zürich	10.000,-	9.500,-
Knjaževina	FDC-	SBV	25.01.1989.	Zürich	10.000,-	13.000,-
Knjaževina	FDC	Leu	24.10.1994.	Zürich	12.000,-	10.500,-
Knjaževina	FDC - PP	SBV	12.09.1995.	Zürich	10.000,-	10.000,-
Knjaževina	FDC - PP	SBV	10.09.1996.	Zürich	10.000,-	
Knjaževina	VZ+	SBV	27.01.1998.	Zürich	8.000,-	7.250,-
Knjaževina	PP	Hess-Divo	21.01.1999.	Zürich	10.000,-	13.250,-
Knjaževina	VZ-	SBV	26.01.1999.	Zürich	6.000,-	
Knjaževina	FDC	Hess-Divo	20.04.1999.	Zürich	10.000,-	10.000,-
Knjaževina	FDC	Hess-Divo	10.05.2000.	Zürich	10.000,-	12.500,-
Kraljevina	VZ	Hess Luzern	14.10.1964.	Luzern	3.000,-	
Kraljevina	PP/FDC	SBV	30.05.1974.	Zürich	20.000,-	
Kraljevina	VZ	Hess Luzern	2.12.1974.	Luzern	22.000,-	
Kraljevina	VZ-FDC	Spink Taisei Numismatics	18.06.1980.	Zürich	15.000,-	
Kraljevina	SS	SBV	26.01.1983.	Zürich	6.800,-	8.500,-
Kraljevina	VZ/FDC	SBV	27.01.1986.	Zürich	14.000,-	
Kraljevina	FDC	Hess Luzern	04.03.1986.	Luzern	15.000,-	
Kraljevina	FDC	SBV	25.01.1989.	Zürich	10.000,-	15.500,-
Kraljevina	VZ	SBV	22.01.1991.	Zürich	10.000,-	
Kraljevina	VZ	SBV	25.01.1994.	Zürich	9.000,-	8.000,-
Kraljevina	VZ	SBV	24.01.1995.	Zürich	9.000,-	8.500,-
Kraljevina	VZ+	SBV	11.09.2000.	Zürich	6.500,-	

Cene u ovoj tabeli su u švajcarskim francima (SF).

košar u broju i u SAD. Ostalo je rasprostranjeno po celom svetu.

I pored zaista velike retkosti, ovi novčići se pojavljuju redovno na važnim svetskim aukcijama, pa naravno tako i u Švajcarskoj. Ono što je zaista iznenadujuće, je da je realna vrednost ovog novčića tokom svih godina ostala skoro nepromenjena: lep primerak može da se nade barem 2-3 puta godišnje za oko 10.000 DM. U tabeli je dat pregled važnijih švajcarskih aukcija u skoraj prošlosti. Ovaj pregled nije potpun, oko 90% izvora je prostudirano. Trend se ne menja: uvezši u obzir inflaciju i slično ovaj novčić se može dobiti za navedenu sumu. Kod ove vrednosti se radi o „normalnom“ kvalitetu: ispod kovničkog sjaja, ali još uvek vrlo lepi primerci bez fizičkih oštećenja. Nekoliko puta su ponuđeni i primerci sa oštećenjima: vešani ili udarenici na obodu. Oni su uglavnom prodati za 5.000-8.000 DM.

Šta se vrhunskog kvaliteta tiče, granice svakako nema ali prodali primerci nisu olili za astronomiske sume. Samo 20-40% više nego „normalni“ kvalitet. To se objašnjava činjenicom da je normalni kvalitet većini skupljača više nego dovoljan jer su novčići u velikoj većini zaista veoma lepi.

Kao što se iz priloženog može videti, jedna iznenadujuća činjenica upada u oči: iako je kraljevine više otkovano, ona se redi pojavljuju na aukcijama! Ovo je inače slučaj i u drugim zemljama, ne samo u Švajcarskoj. To znači da kraljevine ima svakako manje. Poseban problem je kraljevina u kvalitetu FDC (savršena očuvanost): samo je par primeraka poznato, nasuprot puno više lepih primeraka knjaževine. Sa druge strane, većina primeraka kraljevine na tržištu jesu polirane ploče, više ili manje brisane ili oštećene.

Na slici 2 prikazana su dva primerka su sa aukcije Schweizerischer Bankverein iz januara 1994. godine.

Oba primerka nisu kovnički sjaj, iako je knjaževina skoro kovnički sjaj a kraljevina sigurno nije ni blizu.

Sledeća dva primerka (sa jedne skorašnje nemačke aukcije) su još lošiji (slika 3). Svakako lepi standardni primerci ali bez previše sjaja i sa puno tankih crtica u poljima što ukazuje da ih je neko intenzivno glancao mekanom krpicom.

Aleksandar N. Brzić

Kada je Savezna vlada SR Jugoslavije 14.12.2000. godine donela Uredbu o prestanku važenja uredbe o novom dinaru, te da novčanice i kovani novac koji glasi na novi dinar ostaje sredstvo plaćanja do njihovog konačnog povlačenja iz opticaja, bilo je jasno da „Avramov dinar“ odlazi u istoriju a da na scenu stupa neki novi dinar. Ovog puta „Dinkićev“.

Odlukama guvernera Narodne banke Jugoslavije, Mlađana Dinkića, od broja 72 do broja 76 od 13.12. 2000. godine o izdavanju i osnovnim obeležjima novčanica od 20, 50 i 100 dinara kao i kovanog novca apoena od 50 para, 1, 2, i 5 dinara mogla je da počne kampanja pod nazivom: „Novi dinar za novi milenijum“!

When the Federal Government of Yugoslavia 14.12.2000. has made the regulation about suspension of validity of regulation about new dinar, and the bank-notes and the coins that runs like new dinar stay funds of payment till its final withdraw from circulation, it was clear that "Avram's dinar" becomes a history and some new dinar becomes valid. This time it is "Dinar of Dinkic".

With the Governor's decision of the National Bank of Yugoslavia, Mladen Dinkic, from 13.12.2000. about emission of the bank-notes of 20, 50 and 100 dinars as well as the mint money in 50 dinars notes, 1, 2 and 5 dinars, it could begin a campaign under the name: "New dinar for new millennium".

za novi početak

R

Državnik na „dvadesetici“

Novčanica od 20 dinara štampana je na beloj zaštićenoj hartiji sa vodenim znakom u vidu portreta Petra II Petrovića Njegoša i ugradenom zaštitnom niti srebrne boje na kojoj je isписан mikrotekst „HBJ – NBJ“. Novčanica je štampana u tehnici višebojne ofset štampe; a numeracija na naličju novčanice tehnikom visoke štampe. Numeracija je crvene fluorescentne boje i sadrži dve slovne i sedam brojčanih oznaka. Dimenzije novčanice od 20 dinara su 64×135 mm.

Na licu novčanice je portret Petra II Petrovića Njegoša, u donjem levom uglu cirilicom i latinicom ispisano ime i prezime, a ispod datum rođenja i smrti (1813–1851). U centralnom delu stilizovano je prikazana grupa Crnogoraca i Crnogorki iz Njegoševog doba (crtež nepoznatog autora) a dole desno Njegošev mauzolej na Lovćenu.

Na naličju novčanice prikazani su skulptura Petra II Petrovića Njegoša iz muzeja na Lovćenu i detalj ukrasne minijature sa prvog slovenskog oktoihu štampanog na Cetinju 1494. godine. Ispod skulpture predstavljen je planinski masiv Komova, dok je u gornjem levom uglu prikazan vrh kule Cetinskog manastira.

Na novčanici preovladuje zelena boja uz diskretni okeržutu nijansu.

Kompozitor na „pedesetici“

Novčanica od 50 dinara takođe je štampana na beloj zaštićenoj hartiji sa vodenim znakom u vidu portreta Stevana Stojanovića Mokranja i ugradenom zaštitnom niti srebrne boje na kojoj je isписан mikrotekst „HBJ – NBJ“. Novčanica je štampana u tehnici višebojne limjske ofset štampe a numeracija na naličju tehnikom visoke štampe. Broj je štampan u fluorescentnoj boji i sadrži dve slovne i sedam numeričkih oznaka. Dimenzije novčanice su 66×139 mm.

Na licu novčanice je portret Stevana Stojanovića Mokranja, a u donjem levom uglu isписан takst imena i prezimena cirilicom i latinicom i ispod njega godine rođenja i smrti: 1856–1914. Desno od portreta je motiv dečaka sa frulđom (preuzet sa reljefa Mokranjevog spomen obeležja), dok je dole: notni zapis, deo Mokranjevog klavira i zgrada Muzeja u Negotinu.

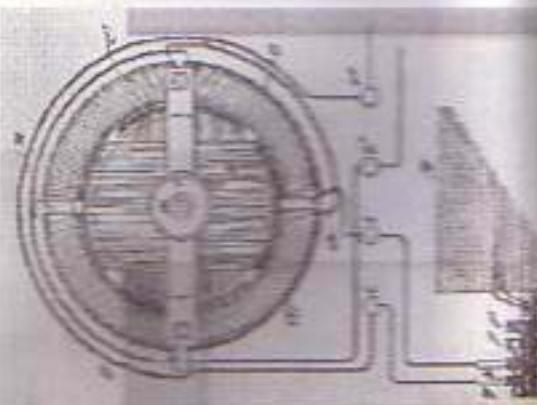
Na naličju novčanice je figura Stevana Stojanovića Mokranja (preuzeto sa fotografije koja se nalazi u Muzeju u Negotinu), kao i motivi: stilizovana mu-

zička nota, crtež sa Miroslavljevog jevanđelja i notni zapis.

Na novčanici preovladaju tonovi bordocrvene boje uz diskrete ljubičaste i žute nijanse.

Naučnik na „stodinarki“

Novčanica od 100 dinara štampana je na beloj zaštićenoj hartiji sa vodenim znakom u vidu portreta Nikole Tesla i ugradenom zaštitnom niti srebrne boje na kojoj je isписан mikrotekst „HBJ – NBJ“. Novčanica je štampana u tehnici višebojne ofset štampe, a numeracija na naličju tehnikom visoke štampe. Numeracija je štampana u crvenoj fluorescentnoj boji i sadrži dve

DRAGOSLAV AVRAMOVIĆ (1919 – 2001)

DRAGOSLAV AVRAMOVIĆ, EKS-GUVERNER NARODNE BANKE JUGOSLAVIJE UMRO JE 26. FEBRUARA 2001. GODINE U ROKVILU KOD VAŠINGTONA (USA) GDE JE BIO NA LEČENJU.
U JAVNOSTI POZNAT KAO „DEDA AVRAM“ BIO JE AUTOR PROGRAMA EKONOMSKE STABILIZACIJE SR JUGOSLAVIJE KOJIM JE ZAUSTAVIO HIPERINFLACIJU IZ 1993. GODINE.

BIO JE RODONAČELNIK NOVOG DINARA U 1994. GODINI I STABILIZOVAO JE KURS DINARA U PARITETU: 1 DIN = 1 DM!

DRAGOSLAV AVRAMOVIĆ JE RODEN 14. OKTOBRA 1919. GODINE U SKOPJU GDE JE ZA VRŠIO GIMNAZIJU. STUDIJE PRAVA JE OKONČAO U BEOGRADU 1941. GODINE GDE JE I DOKTORIRAO NA TEMU „PROBLEMI TRANSFERA - PRILOG TEORIJI SPOLJNICH ZAJMOVA“.

Po završetku II svetskog rata radio je u Narodnoj banci Jugoslavije kao sekretar Komisije za zamenu novca i zamjenik sekretara Centralne banke. U periodu od 1948. god. do 1953. god. bio je savetnik u Ministarstvu finansija FNRJ.

Radio je u svetskoj banci u Washingtonu skoro 25 godina. Od 1974. godine bio je savetnik Generalnog sekretara Sektora UNKTAD u Ženevi. U penziju je otišao kao viši savetnik Generalnog sekretara UN za saradnju sa zemljama u razvoju.

Autor je velikog broja naučnih publikacija i stručnih rada.

slovne i sedam numeričkih brojki. Dimenzija novčanice je 68×143 mm.

Na licu novčanice je portret Nikole Tesle, u donjem levom ugлу cirilicom i latinicom ispisano je ime i prezime a ispod godine rođenja i smrti: 1856–1943. Desno od portreta je napisana formula kojom se izražava jedinica za magnetnu indukciju i koja se zove „Tesla“. U gornjem delu novčanice dat je prikaz muñje, a u pozadini stilizovano se nazire deo Teslinog postrojenja.

Na naličju novčanice osnovni motiv je figura Nikole Tesle sa sijalicom u ruci (originalna fotografija se nalazi u Muzeju Nikole Tesle u Beogradu). Desno od figure je crtež Teslinog elektromagnetičnog motora, a iznad figure i crteža stilizovano su prikazani motor i golubica.

Na novčanici preovlađuju tonovi plave boje, uz diskretnu ookeržutu i zelenu nijansu.

Kod svih novčanica na naličju u gornjem levom ugлу grafički je prikaz

nju (latinicom) štampanog dela novčanice isписан je tekst: Narodna banka Jugoslavije - Zavod za izradu novčanica i kovanog novca - Topčider.

Narodna banka Jugoslavije izdala je i kovani novac u apoenima od 50 para i 1, 2 i 5 dinara.

Na aversu apoena od 50 para je grb SRJ, od 1 dinara - reljef zgrade Narodne banke Jugoslavije, od 2 dinara - reljef manastira Gračanica i od 5 dinara - reljef zgrade Savezne skupštine.

Na reversu apoena od 50 para je reljef lika devojke sa lоворовим венцем

	Bakar	nikl	cink	masa	prečnik
50 para	75%	2%	23%	3,26 gr	18 mm
1 dinar	70%	12%	18%	4,32 gr	20 mm
2 dinara	70%	12%	18%	5,25 gr	22 mm
5 dinara	70%	12%	18%	6,24 gr	24 mm

Kovani novac: sastav legure, masa i prečnik

zan grb SR Jugoslavije a ispod njega na obojenom polju mikrotekst „YU“. Desno je vrednost apoena. U donjem desnom delu bele površine cirilicom i latinicom u tri reda ispisano je: Beograd, godina 2000 i guverner. Ispod teksta je faksimil potpisa guvernera: Dinkić Mladan. Uz gornju ivicu (cirilicom) i do-

preuzet sa skulpture „Srbija“ vajara Đorđa Jovanovića, a na apoenima od 1, 2 i 5 dinara grb SRJ.

Obnud kovanog novca apoena od 50 para je ravan, a ostalih apoena je sa reckama.

Dragan Nikolić

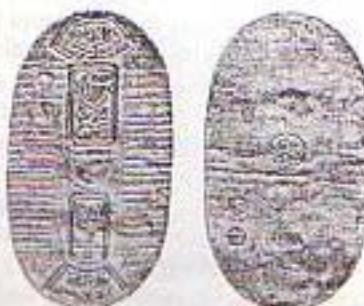
Savezna skupština SR Jugoslavije dana 28.11. 2000. god. donela je odluku da se za guvernera Narodne banke Jugoslavije izabere mr Mladan Dinkić, a 07.12. 2000. imenovali je Radivoja Rašovića za zamenika guvernera NBJ.

Guverner NBJ je za viceguvernere NBJ imenovao: Vesnu Arsić, Mašana Ercegovića i Radovana Jelašića.

Oban

Po vrednosti najveći zlatnik Japana, izdavan u periodu 1573-1860. godine. Bio je pljosnato-ovalnog oblika, razmera: 145-175 x 85-101 mm, težine oko 165 g. Najveću finoću zlata, 734 p.m. imo Oban izdat 1725. godine. Vrednost Obana bila je prilagođavana fluktuirajućoj vrednosti zlata. Tokom XVIII veka vrednost jednog Obana kretala se između: 7,5-10 i preko 10 Ryo-a, ali najduže se zadržala vrednost od 10 Ryo-a=10 Taet-a istočne Azije.

U novčanom prometu se Oban gotovo nije pojavljivao, a pretežno je služio za visoko nagrađivanje po zaslugama, za ceremonijalne svrhe a i za tezaurisanje. Na aversu Oban je imao: do četiri pečata zvaničnika, na posebno kovanjem obrađenoj površini, likove cvetova, oznaku za težinu i polpis pretstavnika kovnice. Na reversu je bilo više pečata. U osnovi, Oban je bio desetični umnožak osnovne zlatne jedinice Ban. Manja jedinica od Obana bio je zlatnik Koban, ekvivalentan sa 5 Ryo-a. Godine 1837. Koban je bio dužine 89 mm, težine oko 90 g i finoće 564 p.m. Tip tzv. Koban Manca, prikazan je na slici br. 1. Zlatnik ekvivalentne vrednosti 1 Ryo-a, pri kraju XVII veka bio je dužine 68 mm, težine 18 g, uz finoću zlata 564 p.m. U kovanjima oko 1860. godine prisutno je i usitnjavanje i menjanje imena zlatnika i smanjivanje finoće zlata. Zlatnik Ichishu, iz 1819. godine bio je težine 1,4 g uz finoću zlata 123 p.m., a ekvivalentni srebrnik bio je težine 2,6 g i finoće 974,7 p.m. Značaj proglašavanja 1860. godine u kovanju novca je u tome, da je te godine instalisana kovnica novca u Tokiju prema evropskom uzoru.

Slika 1.

Zlatnik Koban tip Koban Manca.

Offa, kralj Mercije. Penny Offe

Infiltriranje Merovinških zlatnika iz Francuske u Englesku odigralo se tokom VI veka. Do ograničenja kovanja zlatnika u Engleskoj došlo je, delom, zbog velikih sopstvenih vrednosti zlatnika, ali je potisklo kovanje malih srebrnih sceats-a, malim delom legiranih sa zlatom, težine oko 1,29 g (20 grains-a). Neki sceats-i (od nem. schatz=blago) bili su sa runskim natpisima, na primer sa imenom Peada, kralja Mercije iz perioda 656. godine (danas srednjo Englesko). Posle vojne pobjede kralja Offe kod Offorda, veći deo Kenta potpao je pod sizenstvo Mercije. Od značajnog vojnog plena u sceatsima, započelo je, prekivanjem sceats-a u srebrno penje kralja Offe (757-796), izprva sa težinom sceats-a 1,29 g a od 790. godine težine 1,451 g. Novi peni bio je pod uticajem Karolinškog kovanja, sa širokim i ravnim kolicićem, sa krupnim likom portreta vladara i sa dekorativnim slovima u natpisu. Na penjima Offe je natpis: Offa rex illi Rex Merciorum, a na ducnijim dokumentima: Rex Anglorum illi Rex totius Anglorum Patriae. Peni Offe je verovatno kovan u Kenterberiju (Canterbury). Offa je kovan penje sa portretom imenom svoje supruge, sa natpisom: Regino M[erciorum]. Verovatno u svrhu reprezentacije, Offa je 774. godine iskovao ceremonijalni zlatnik, po ugledu na dinar kalifa al-Mansura, ali sa oznakom: Offa rex. Zlatnik je verovatno korišten za plaćanje crkvenog doprinosa Rimu, jer je jedan primerak nadjen pri famošnjim arheološkim otkopavanjima. Tretiraо je sebe jednakim sa Karлом Velikim i sa njima je sklopio i potpisao 796. godine prvi, poznati trgovinski ugovor u istoriji Britonije. Bio je zaštitnik crkve i osnovao je opatiju Bath i Saint Albens. Pod uticajem penja Offe, zadržano je zatećeno kovničko stanje sve do upada Vikinga, oko 870. godine u Englesku.

Slika 2.

Offa, kralj Mercije.
Srebrni penny sa njegovim likom i natpisom: OFFA REX.

Oksfordska kruna (Oxford crown)

Tip engleskog srebrnika vrednosti jedne krune, bio je ekvivalentan sa pet šilinga, koju je iskovao Ranjin u Wu Ho-u u Oksfordu 1644. godine. Kruna je bila ekvivalentna evropskom, onovremenom, taliru, a iskovana je za vreme engleskog kralja Čarlsa I tokom građanskog rata u Engleskoj kada se kralj, neostavivši London, sklanjao iz jednog grada u drugi. Na aversu je prikazan lik kralja na konju u sedlu, a na nivou tla prikazana je panorama grada Oksforda. Na reversu, preko sredine polja je bio tzv. dekoracijski tip moto-a (da kralj štiti: slobodu religije, zakona Engleske i slobodu parlamenta). U obrubnom natpisu je citat (u prevodu): Neka se Bog uspravi i neka njegovi neprijatelji budu rasuti). Za numizmatičare je vredno pažnje da je Oksfordska kruna jedini britanski kovanik na kome je prikazana panorama jednog grada.

Slika 3.

Oksfordska kruna iz perioda Čarlsa I.

Ostrogati

Stotinom i vek, istočni ogronok Gata napustili su područje Skandinavije, a migracije ka jugu, tokom sredine II veka, počeli su naseljavati obale riječu Dona i Dnjestra, severno od Crnog mora. Na Crnom moru su stvaravali svoje plovne jedinice i gusarenjem su ugrožavali obalna područja Male Azije, Trakije i Grčke. Sredinom IV veka osnovali su svoju državu, sa krajem Ermanorihom na čelu. U svom pohodu na Zapad, 451. godine pokoravaju Ostrogatima i prisiljavaju ih na savezništvo. U periodu Hunu 451. godine, Ostrogati su činili značajan kontigent hunske vojske u Galiji i u bitci na Katalaunskim poljima. Raspadom hunske države, Ostrogati su povratili svoju nezavisnost, i uz obvezu služenja u rimskoj vojski, naselili su 453. godine Panoniju. Podstaknuti vizantijskim basileusom Zenonom, Ostrogati su pod kraljem Teodorihom krenuli 488. godine protiv Odoakra i posle nekoliko nanesenih mu poraza, apseli Odoakra u Raveni i pridušili ga na predaju. Ostrogati su u osvojenoj Italiji osnovali svoju državu i započeli kovanje svog novca (slike 4 i 5). U težnji da od Ostrogata preotme Italiju, vizantijski basileus Justinijan je 535. godine preuzeo pohod, i vizantijске snage su 450. godine osvojile Rim i druga veće gradove Italije i zarobile ostrogotskog kralja Vitigisa. Uskoro je novi Ostrogoški kralj Totila uspeo da povrati neke oblasti Italije, ali u novom pohodu vizantijskih snaga nanesen je Ostrogotima odlučujući poraz u kojem je poginuo i kralj Totila. Italija je posle toga postala sastavni deo Vizantije, Ostrogoli se posle ovog poraza više ne spominju u istoriji.

Slika 4.

Zlatni medaljon kralja Ostrogata Teodoriha (493-526). Nad levim ramenom drži globus-zlatnu jabuku, nad kojom je učvršćeno Viktoriju. U literaturi se navodi da je sa istim likom aversa iskovan kovanik od bronze, koji se nalazi u Britanskom muzeju.

Slika 5.

Srebrnik tipa sililja kralja Ostrogata Totila (u literaturi se pominje i njegovo ime Baduila) 541-552. godine.

Palma kao lik na taliru (nem. Palmbaumtaler), kao simbol postojanosti

Nadimak Palmbaumtaler se, prema shvatanju nemackih numizmatičara, odnosi na veći broj tipova talira sa prikazanim likom palme na reversu. Palma je predstavljala simbol, na prvi pogled, nevoćljive snage i velike otpornosti svim nepogodama (nevolejama), pri kojima se palma delimično povija, ali se posle prestanka nepogode uvek ispravlja. U Palmbaumtaler se, pre svega, ubraja talir hercoga Johana Fridriha fon Braunschweig-Linburga (1665-1679) sa prikazom lika palme na malom, kamenitom, negostoljubivom ostrvu, i sa prikazana dva broda na jedra, kao svedoka prisutstva vetrova. Sa ovim motivom su kovane i nominale od 2/3, 1/3 i 1/4 talira. Na reversu, u obodnom natpisu, je moto: EX DURIS GLORIA (posle tegobe slava) - slika br. 6.

Sa motivom palme poznat je i tzv. tip talira sa krunom kneževske porodice Waldeck, iz 1824. godine. Takođe je sličan motiv obraden i prikazan na dvostrukom Weldebaumtaleru iz 1635. godine Viljema V (1627-1637) gde je lik palme zamenjen likom vrbe, ali sa istim motivom ponovnog uspravljanja posle prestanka nepogode. Isti motiv savitljivosti i uspravljenosti palme, prikazan je na taliru i njegovim frakcijama opatije Fulda iz 1672. godine. U istom smislu, jedan tip škotskog srebrnog ryala Marije Stuart, iz 1565. i 1567. treba obuhvatiti u Palmbaumtaler-e. Na pomenutim apoenima ryala (takođe 2/3 i 1/3 ryala) je na reversu prikazan lik krunisane palme i kornjača.

Ryal Marije Stuart iz 1565. i 1567. godine po ekvivalentnoj vrednosti izjednačen sa 30 škotskih šilinga, sa talicom i dolarom, poznat je i po nadimku Crookston dolar. Nadimak je usvojen naknadno, posle iskivanja povodom njenog venčanja sa Henri Darnlijem. Prema legendi, u parku Crookston je, pod ogromnim drvetom vrste tise, Darnli zaprosio ruku Marije Stuart. I pored ovih elemenata legende, na reversu Kruksloun dolar je prikazan lik palme i lik kornjače, i dat je natpis: DAT GLORIA VITRES (slava daje snagu). Alegorijsko značenje likova se pretpostavlja da znače: kornjača - dug i spokojan život, i palma - nadvladavanje svih nevolja i poteškoća.

Slika 6.

Dve trećine Palmbaumtaler-a iz 1677. godine Braunschweig-Lüneburg, Johann Friedrich (1665-1679).

Pelikantaler (u širem smislu i patriotentaler)

Nadimak nemačkih numizmatičara za tip talira sa likom pelikana na reversu. Po neosnovanoj pretpostavci, u slučaju nužde, pelikan razdire svoje grudi da bi sopstvenom krvljom nahranio svoje mlade. Ovim likom pelikana simbolizuje se njegova samopoštovanje i odanost.

Pelikantaler je tzv. ukrasno-simboličan, u osnovi alegorijski talir iz 1599. godine kojeg je iskovao hercog Heinrich Julius von Braunschweig-Wolfenbütel (1589-1613). Likom samopoštovanog pelikana hercog je htio da u istu svoju samopoštovanost uveri svoje potčinjene. To potvrđuje i obodni natpis: PRO ARIS ET FOCIS (za dom i svoje ognjište). Po alegoričnoj nameni, ovaj se tip talira može svrstati u istu grupu sa Rebellenstaler-om, Lügentaler-om, Warheitstaler-om i Wespentaler-om i istog monetara.

U grupu pelikantalira spada i kovanik od pola scudo-a pape Innocencija XII iz 1692. i 1693. godine.

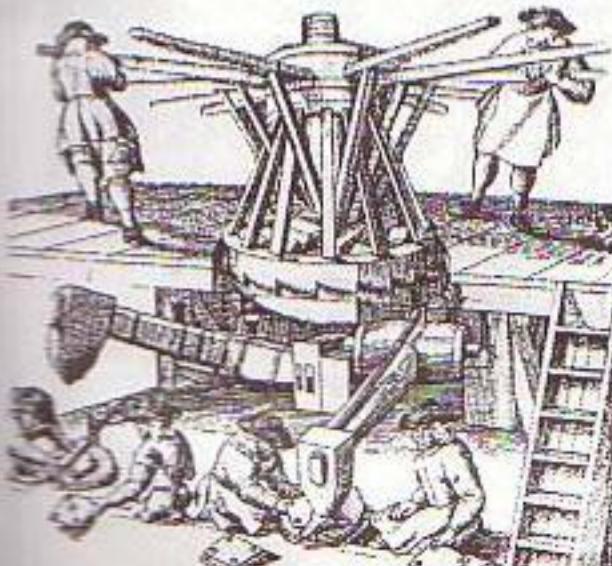
Lik samopoštovanog pelikana prikazan je i na medaljama, namenjenih za odlikovanje zaslужnih pojedinaca.

Pločasti bakarni novac

Švedski novac iz grubo, četvrtasto sečenih bakarnih ploča. Bio je u opticaju od 1644. do 1759. godine. Ove ploče su sečene i kovane zbog nestašice srebra, posle iscrpljujućeg rata sa Dancima. S druge strane, Švedska je početkom XVII veka pokrivala dve trećine potreba Evrope u bakru. Jedan od razloga više je bio i da se proizvedeni višak bakra iskoristili u zemlji, da se ne ponudi za izvoz i da se na taj način sačuva njegova tržišna cena. Pri tome je novčana vrednost bakarne ploče odgovarala vrednosti jednokvrednog srebrnika. Isprič, od 1644. godine su iskivane ploče vrednosti od 10 dalera (jednako vrednosti od 10 dolar), dimenzija: 25x60 cm, 33x68 cm i težine 19,75 kg. Ove ploče su bili najveći i najteži kovanici na svetu, podrazumevajući robno-novčani period. Od 1649. godine bile su iskivane ploče vrednosti od 1, 2, 4 i 8 dalera. Pri kovanju je u svakom od četiri ugla iskovan jedan žig, sa inicijalima kralja pod krunom, a jedan žig u sredini ploče sa označom vrednosti. Pri Karlu XI (1660-1697) iskivane su ploče od 1/2, 3 i 5 dalera. Tokom XVIII veka iskivane su bakarne ploče smanjenih dimenzija. Tako na primer, ploča od 1 dalera je tokom XVII veka bila teška 1,1 kg, a tokom XVIII veka 0,77 kg. Godine 1776. započela je velika monetna reforma. Pri tome je srednjovekovni novčani sistem zasnovan na švedskim markama zamjenjen sistemom riks dalera, pri čemu je pločasti bakarni novac povučen iz opticaja. Uzgred, poslednje iskivane bakarne ploče bile su 1759. godine za vreme kralja Adolfa Friedrika (1715-1771) i to vrednosti: 1/2, 1 i 2 dalera i 1758. godine od 4 dalera.

Prednosti uvođenja pločastog bakarnog novca su bile:

- iskorišćena je izdašna domaća proizvodnja bakra za očuvanje kupovne vrednosti novca.
- neosetno je otklonjen pritisak nedostatka srebra.
- nepraktičan pločasti novac u svakodnevnoj manipulaciji dao je povoda uvođenju papirnog novca, u vidu priznanica o uloženom novcu u vidu bakarnih ploča u banku.

Slika 9.

Improvizovana kovnica sa ogromnim delićima srebra za uloženog novca, žiga, sa inicijalima kralja, pod krovom kuće. Na sličnoj mjestu je u 1724. godini izdavan novac.

Slika 7.

Pelikantaler iz 1599. godine. Braunschweig-Wolfenbütel, Heinrich Julius (1589-1613). Ovim talirom je hercog htio da dokaže svoju privrženost domovini i svojim podredenim, pa je talir u Nemačkoj još poznat i pod nadimkom-patriotentaler.

Vladimir Mudri

Slika 8.

Bakarni pločasti kovanici. Švedski pločasti novac iz vremena kralja Fridriha I (1720-1751). Tačnije ploča je ekvivalentna vrednosti od pola srebrnog talira, tako da prikazuje znak srebra, a uvedena je 1724. godine. Dimenzije 25x60 cm.

METALI OD KOJIH SE IZRAĐUJE NOVAC

2

Bakar - metal svetlo crveno boje, pod uticajem atmosfere prevlači se patinom zelene boje-baznog karbonata bakra. Bakarni štapići upotrebljavali su se kao platežno sredstvo još u starom Egiptu. U Kini su tokom VII-II veka pre naše ere upotrebljavani kao novac minijsaturni liveni predmeti od bakra. Tako srećemo novac u obliku poljoprivrednih alatki, zvona, nože, kauri školjke.

Jedan od najstarijih bakarnih monet je liveni novac Olbia (VI vek pre naše ere). Ova grčka kolonija-polis koja se nalazila u severnom delu Crnog mora, bila je važan trgovачki centar. Svoj bakreni novac počela je da emituje krajem VI i početkom V veka pre naše ere. Kako se ovaj novac nazivao nije poznato ali se danas u literaturi koristi termin „as“ po ugledu na rimski as koji se počeo kasnije liti. Na aversu ovog novca je glava Meduze Gorgone dok je na reversu orao raširenih krila koji sedi na delfinu.

U Rimu do pojave novca upotrebljavani su grubi komadi bakra, na koje su kasnije utiskivane različite predstave, ornamenti, a od III veka pre naše ere počeo je da se upotrebljava liveni bakarni novac. Bakreni As prvično je bio jednak rimskoj funti i delio se na 12 uncija. Bakar se takođe rano pojavio u Atici i na Siciliji ali je njegova uloga bila zanemarljiva u novčanom opticanju.

Bakarni ili bronzani novac je kovan od strane Ostrogota i Vandala, zapadnih Gota i Franaka od V do VII veka, bio je upotrebljavani u Engleskoj tokom VII-IX veka, u južnoitalijanskim državama od XIII-XIV veka, u Mađarskoj u XII veku, u Bugarskoj tokom XII-XIV veka. U XV veku bakarni

novac kovan je u Srbiji, Portugaliji (od 1415), Napulju (od 1462), Holandiji.

Na teritoriji Ruske države, u Kašinu, Možajsku, Moskvi, Novgorodu, Pskovu, Jaroslavu, od XV do početka XVI veka kovan je sitan bakreni novac-pul. Od 1575. godine počeo se kovati novac od bakra u Francuskoj, od kraja XVI veka u Španiji, a od početka XVII veka ponovo u Engleskoj. Velika količina bakarnih šilinga kovana je od XVII veka u Poljskoj.

Bakarni novac koji se pojavio u Švedskoj u prvoj polovini XVII veka dobio je u toj zemlji veliki značaj od 1644-1768. godine. Tokom tog vremena emitovan je veliki bakreni novac u obliku ploča. Emitovane su vrednosti od 1, 2, 4, 8 i 10 dalera. Komad u vrednosti 10 dalera emitovan 1644. godine imao je težinu od 18 kg, dok je komad u vrednosti od 8 dalera iz 1659. godine imao težinu oko 13 kg. Do danas je sačuvano samo nekoliko primeraka ovih bakarnih ploča čija je vrednost bila 10 dalera. U Nemačkoj (izuzimajući Vestfaliju gde se pojavio tokom XVI veka) bakarni novac se kuje u velikim količinama od XVIII veka. Novac od bakra, posebno od njegovih legura nastavio je da se kuje do naših dana.

Novca od čistog bakra relativno je malo, u stvari, novac je kovan od legura bakra. Važnu ulogu među ovim legurama ima bronza, tačnije kalajna bronza (80-98% bakra i 2-20% kalaja). Sam naziv legure dolazi od starog rimskog pristaništa Brindizija gde su završavali trgovачki putevi kojima su pristizali bakar i kalaj u Italiju.

Bronza ima veliku lakoću obrade i relativno je otporna na agresivna prirodna delovanja, crvene je boje, čija nijansa zavisi od odnosa komponenti koji je sačinjavaju:

- 2% kalaja - bakreno-roze
- 4% kalaja - roze
- 8% kalaja - crveno-roze
- 14% kalaja - žuta
- 20% kalaja - žuto-siva

Legura u kojoj je sadržaj kalaja do 8% (u našem vremenu oko 5%) naziva se novčana ili medailjerska bronza. U grčkom, sicilijanskim i makedonskim novcu sadržaj kalaja je do 15% u novcu Rimskog carstva do 13% a u vreme Rimskog carstva do 8% dok je u novcu Vizantije oko 6%.

Kao u staro tako i u novo vreme bronza je dobijana i dodavanjem bakru cinka i olova. Ako je osnovna komponenta legure (ne računajući bakar) cink, onda se ova legura naziva mesing. Mesing obično sadrži 56-67% bakra i 33-44% cinka. Kada je 10% cinka u leguri boja legure je crveno-žuta i naziva se crveni mesing ili tombak. Mešavina sa 30-45% cinka je žuti mesing a sa 45-67% cinka beli mesing.

Mesing je korišćen za izradu kvalitetnog novca u starom Rimu i nazivan je aurihalkum ili orihalkum. Od ove legure bakra i kalaja kovani su sesterciji i dupondijusi pod kontrolom Senata. Kineski cijani imali su u sebi 6-43% cinka. U novije vreme novac od mesinga je kovan retko (na primer 20 pfeninga iz 1969. godine - NDR). Mesing se obično koristi za proizvodnju žetona i markica, takođe je u našem vremenu redak novac od tombaka. Već od XVIII veka tombak je češće korišćen za proizvodnju markica i žetona.

Ako je osnovni dodatak bakru olovu, onda se ova legura naziva olovna bronza. Ona se obično sastoji od 70-95% bakra i 5-30% olova i neznatne količine kalaja i cinka. Rimski As i njegovi delovi ponekad imaju i do 30% olova a rimski imperatorski novac do 10%. Među kineskim bronzanim novcima nalaze se i komadi sa velikom količinom olova.

Numizmatičari moraju posebno da paze da novac od legure bakra sa olovom ili kalajem pri konzervaciji ili sušenju ne izlaže visokim temperaturama jer u tom slučaju olovo ili kalaj usled delovanja temperature izlaze na površinu novca u vidu kapljica i on je u tom slučaju uništen.

Moramo se upoznati sa još jednom bakrenom legurom-bakarnim amalgamom (legura bakra sa životom). Ova smesa u kojoj je 14% žive, po izgledu veoma podseća na zlato od 17 karata i upotrebljava se za falsifikovanje zlatnog novca. U Engleskoj, za vreme Henrika VI (1422-

1461) od bakarnog amalgama pravljeni su falsifikati za Englesku i Francusku. Od pravog zlata se razlikuje duplo manjom tvrdćom i vremenom tamni.

Ostanimo još kod metala koji su se upotrebljavali u davnim vremenima, ali se zbog mekoće i niske tačke topljenja obično nisu upotrebljavali samostalno nego u legurama.

Kalaj - metal srebrno-bele boje, na vazduhu se prevlači površinskim slojem oksida koji ga štiti od hemijskih uticaja. Kalaj se ponekad upotrebljava za izradu novca u vanrednim situacijama ili za medalje. U čistom obliku je poznata njegova upotreba za izradu livenog novca u Maleji i Indoneziji - piti- tokom XVII-XVIII veka, kao i za Malejske odlivke, koji su imali ulogu novca, u vidu figura životinja (petlo, krokodila) iz XVIII-XIX veka. U Evropi su poznati engleski kalajni fartinzi iz 1684. godine.

Olovo - metal plavičasto-srebrne boje. Usled uticaja vazduha na površini metala se stvara zaštitni sloj oksida. Osim kao jedan od komponenti u različitim legurama, olovo se upotrebljava za izradu mnogobrojnih rimskih tesera i kasnijih mnogobrojnih maraka, pečata, tegova, plombi, pojedinih medalja a i za probne otiske novca i medalja.

Od olova je izradivan novac u nuždi, u vanrednim situacijama pojedinih država. Zahvaljujući svojim osobinama olovo se još u antici upotrebljavalo i za izradu falsifikovanog novca. Kao redak primer kasnjeg emitovanja novca od olova je danski novac iz 1660. godine. Olovni predmeti se brzo razaraju, posebno pri većoj vlažnosti i temperaturi nižoj od 18 stepeni celzijuza i zbog toga su potrebni posebni uslovi za njihovo čuvanje.

Kao metal koji se dodaje pri pravljenju legura srećemo takođe i **cink**. Metal plavo-bele boje, pod uticajem vazduha prevlači se sivim zaštitnim slojem koji se sastoji od karbonata cinka i oksida cinka. Još u antici primenjivan je pri dobijanju aurihalkua. Kasnije se koristi za pravljenje žetona i obračunskih markica, bonova tokom II svetskog rata i prvih posleratnih godina u nizu zemalja, na primer: Nemačka 1, 5 i 10 pfeninga (1940-1946); Holandija 1, 2,5, 5, 10 i 25 centi (1941-1943); Belgija 5, 10, 25 sentima i 1,5 franaka (1941-1947); Srbija 0,5, 1, 2 i 10 dinara (1941-1943); Jugoslavija 5 i 10 para iz 1920. godine i 0,5, 1, 2 i 5 dinara iz 1945. godine.

DA LI ZNATE?

Prve olimpijske monete

Prve olimpijske monete su u antičkoj Grčkoj skoro dvanaest vekova. Nema tačnih podataka kada je održana prva Olimpijada, ali se pretpostavlja da je bila 770. god. p.n.e. u Olimpiji, središtu na severozapadu Peloponeza. Olimpijske igre su održavane sve do 394. god., kada je cesar Teodosije II. smatrali ih ostacima paganskih običaja.

Prva olimpijska moneta bila je srebrna tetradrahma sicilijanskih gradova Mesine i Regiuma. Vladar ovih gradova - despot Anaksilas, na 75. makedonskoj Olimpijadi (480. god. p.n.e.), bio je pobednik finalne trke sa mazgama. Povodom tog događaja Anaksilas je dao način da se izdaju specijalne monete kod kojih će na aversu biti prikazani mazga i takmičar u kolima.

Prve monete modernih Olimpijada

Iako su prve moderne Olimpijske igre održane 1896. god. u Atini (Grčka), prve monete vezane za moderne Olimpijske igre izdate su tek 1951. odnosno, 1952. god. U čas XIV Olimpijskih igara, održanih 1952. god. u Helsinkiju, Finči su pustili u opticaj monetu od 500 markata i to: 1951. god. - oko 19 hiljada komada i 1952. god. oko 590 hiljada komada.

Dizajn navedenih monet je veoma jednostavan. Na aversu se nalaze pet olimpijskih krugova, kao i natpisi "Olympia" i "Helsinki", sa godinom kovanja, a na reversu su nazivi države - "Suomi" i "Finland" i vrednost monete u lovorovom vencu. Zbog maleg tiraža, danas su na numizmatičkom tržistu veoma tražene monete sa datumom 1951. godine.

IZ NUMIZMATIČKOG REČNIKA

Karat (arap. grāt - semenke od rogača; fr. carat) je nesena jedinica za dragocenosti. U starom veku se težina zlata merila sernenkarnom od rogača, te je po nazivu ovih semenki i nastao pojam karat. Danas je karat jedinica za merenje težine dijamantata (1 karat = 0,275 gr), a i jedinica za mjeru finoće zlata i srebra u nekom predmetu. Čisto zlato ima 24 karata, a npr. zlato od 18 karata sadrži 18 delova čistog zlata i 6 delova plitine. Imače, finoča zlata i srebra se danas, u najvećem broju zemalja, izražava u hiljaditim delovima, što znači da čisto zlato ima finoču 1000, a zlato od 18 karata ima finoču 750.

Kopejka (rus. копейка) je stoti deo rublja. U XVI veku u Rusiji se kovala srebrna moneta na kojoj je bio prikazan konjanik. Veličina ovog novčića je bila veoma mala - odgovarala je veličini nokta malog prsta od raslog muškarca. Zavisno od oblasti gde je ova moneta kovana, konjanik je bio u ruci sablju (nazivala se "sabeljka") ili kopljem (nazivala se "kopejka").

Posle novčane reforme 1535. god., koja je obuhvatila teritoriju tadašnje Rusije, u Rusiji se počinje u opticaju samo moneta sa konjanikom i kopljem u ruci i od tada je ova moneta dobila jedinstven naziv - kopejka.

Saraf (tur. sarraf) menjač novca, trgovac: novcem, dragocenostima, hartijama od vrednosti i sl. U vreme turske okupacije, u hanovima (konacištima) većih gradova Srbije, sarafi su prostirali svoje poslovne stavljaljili na njih vrće sa novcem iz zemalja sa kojima se trgovalo i vršili menjačke poslove; to su bile prve srpske menjačnice.

Bogdan Koprivica

Numizmatika na internetu

Numismaticapliego

Siso Difusiones,s.a.

Classical numismatic group,inc.

La Ceca de Singapur

Numag, s.l.

Siessener Munzhandlung

Casa del sello

www.numismaticapliego.com

www.sisodifusiones.com

www.historicalcoins.com

www.singaporemint.com.sg

www.numagb.com

www.gmcoinart.de

www.afinsa.com

NOVO!!!

Knjigu „Svet numizmatike“
autora Bogdana Koprivice

možete kupiti
na sastancima SND-a u Beogradu
ili naručiti od autora.

tel/fax 011-131-445
tel. 011-471-345

Ova 44. aukcija Emporium-a tradicionalno je održana u hotelu „Metropol Reichshof“ 18-19. novembra 2000. godine. Posle predavanja poznatog numizmatičara gospodina dr. Zeuge na temu „Hamburgski novac u vidu medalja – medalje u vidu novca“ koji je prisutnima pružio interesantan uvid u istoriju Hanze (trgovinski savez gradova) - Hamburga, društvo se produžilo do ponoci. Ponudeni materijal je preko 60% „predponuđen“ ali je kod aukcionara u sali izazvao veliko interesovanje tako da je postignut ukupan iznos od 1,5 miliona maraka što je u odnosu na pročišćeni volumen iznos od 80%.

godine otisao sa 500 dem na 1.250 dem, ili npr. gvozdjeni žig sa poledine novčića Piesber Fridriha Velikog od Pruske sa 250 dem na 2.900 dem. Ht dana je bio srebrni kondir dvorskog juvelira iz Odanjska Luis Vernera, umetničko delo vrhunskog kvaliteta. I ovde se telefonom vodila ogorčena borba. Nakon duge borbe ovaj čarobni rad je promenio vlasnika za 30.000 dem (početna cena je bila 25.000 dem). Ponudeni komadi iz 1.800. godine su sledili sadašnji trend i nije bilo rasta cene. Traženi novčići srednje klase vrednosti tog perioda su nešli put do svojih ljubitelja. Novac novije Nemačke je ipak postigao veću cenu od početne. Tako su u oblasti malih

EMPORIUM · HAMBURG

Münzhandelsgesellschaft mbH

Interesovanje za grčku antiku visokog kvaliteta je zbog velikog broja prodanih serija opalo, a poraslo je kod rimljana. Tako je vrednost didrakhme grada Velia u Lukani sa 400 dem porasla na 825 dem, a bronza sa 23 Hiketa grada Sirakuze na Siciliji ponuđen u okviru sjejne serije od bronze iz te oblasti porasla sa 300 dem na 700 dem. Serija Probus je premašila prospekt, veoma frekventnih novčića prve polovine veka tako da je npr. Probus sa 80 dem otisao na 450 dem. I kod inostranih serija vrednosti su rastele za raritetu. Tako je zlatni gulden 1920. Bistum Cambrai što u samoj sali, što preko telefona sa 2.500 dem dosegao nivo od 10.500 dem, a Poltina 1724. Petra Velikog iz Rusije sa 300 dem na 850 dem. Lepi zbirke iz Kine, Rusije, Švajcarske i Sjedinjenih Američkih Država kod kojih je i na ranijim aukcijama bilo puno interesovanja i sada su spadale u dobro prodavana serije sa tog područja. Kao posebne celine, sada već tradicionalno, ponuđeni su pre svega automobilski plakati, pčele, umetnički odlivci od gvožđa, medalje, marke, znakovi, ordenje, vase. Što se tiče staromeđkog područja, osim srednjeg veka, interesovanje je rasteo i za raritate iz drugih oblasti, pa je na primer talir Joschima Ernsta od Brandenburga-Ansbach iz 1623.

epocha, a pre svega onih iz nekog perioda postigli vrhunske cene. Ova oblast je sada veoma u trendu i veće navise cene novčanica iz Savezne Republike Nemačke. Vrhunac su pre svega banknote sa lepim izgovorima i serijama Nemačko-Istočna Afrika i literatura. Vrhunac je bio novčić od 5 maraka iz 1989. godine „20 godina DDR“ na pričnoj nepoznatoj vrsti iskovan sa učinkom natpisom „Tawin Mongo 1970“, koja je postala poznata tek sa ovim primerkom. Ovaj novčić je isporučen neposredno pre završetka izrade aukcionog kataloga i zato je ostavljen za kraj, predstavlja jedan od najvećih ranta za sadašnjeg vremena. Pri procjeni ceni od 9.000 dem i ovde su se aktivirali mnogi telefonski aukcionari. Ali najuporniji su bili u sali tako da je novčanica odmetala po postignutoj ceni od 22.500 dem.

Dogadej je zakrušen sa urbitudijom naknadnom prodajom, što je uz povoljne uslove za kupce izazvalo veliko interesovanje.

[“Money trend” - 1/2001] Prevod Miroslava Milja

Rimski "Christie" je 13. i 14. decembra 2000. godine održao na prodaju širok spektar numizmatičkog materijala.

Padi se o prvoj aukciji ove vrste održanoj u poslednjih deset godina na kojoj je prezentovana kombinacija potpuno različitih zbirki koja je kod kolekcionara starog novca i medalja našla na veliko interesovanje.

christie

Skoro 100 lotova posvećeno je ordenima i odlikovanjima pre svoga Evropskih zemalja, a normalno je da je glavna pažnja usmerena na Italijanskim (Kraljevina Italija i Vatikan).

Interesantnu grupu predstavljalo je oko 200 lotova, uključujući i zlatan novac kovan za Sardiniju i to iz vremena Aragona, zatim za španske kraljeve i kuću Savoja. Zbirka potiče iz II polovine 19 veka i sadrži neke raritete koji su se prvi put pojavili u prodaji.

Glavni dio aukcije, 1000 lotova, je posvećen istrijskim medaljama (lične medalje, spomen-medalje), od kojih su neke bile ekskluzivne. Renesansne medalje, portreti liveni u bronzi, sa primerima iz Venecije i Kraljevstva dve Sardinije bili su na posebnoj coni. Na izboru je bilo i oko 200 lotova pap-

r i m

skih medalja sa posebnim akcentom na srebrne komade iz 18. i 19. veka, kao i izdanja "medaglie annuale" iz vremena vladavine Pia IV.

Na kraju ovog seta je sjajna zbirka od preko 700 medalja savojske dinastije i Kraljevine Italije. Većinom u srebru i bronzi ove medalje pokazuju uspon od Hergogu do princa Eugena Savojskog i time na najbolji način ilustruju vojnu istoriju tog doba.

Kod Evropskih medalja dominiraju medalje, žetoni i značke iz Napoleonskog vremena (sa preko 1000 komada). Oni predstavljaju raspon od revolucionarnih ideja do slike nove Europe. Manji setovi Francuskih, Španskih, Austrijskih, Nemačkih i Engleskih medalja proširuju pregled zapadno-evropskih zemalja iz 18. i 19. veka.

("Money trend" - 1/2001)
Prevod Mivojka Milutin

Новчарство средњовековне Србије

Изучавање новчарства средњовековне Србије започето је у XIX веку са појавом првих описа новца. Објављивањем дела Шиме Љубића „Опис југословачких новца“ у Загребу 1875. године, у коме је сакупљена и систематизована огромна грађа, постављени су частни темељи српске средњовековне нумизматике. На овим основама настављено је даље проучавање новца које је кренуло, нажалост, другим путевима од оних које је започео Ш. Љубић, а за њим Гргор Чрношник у свом делу „Развој српског новчарства до краља Милутина“ објављеном у Београду 1933. године.

Новац је у каснијим радовима најчешће посматран изоловано од историјских објава, општих монетарних токова и законитости. Рад је био превасходно усмерен на типолошко проучавање новца, при чему су често били занемарени главни методолошки принципи. Изостале су компаративне анализе писаних извора, остава новца, иконографије, стила, капула, финића, текуна и других елемената. Све ово је довело да изучавање нов-

Аутор: Вујадин Иванчић
Новчарство средњовековне Србије
Монографија, 396 страна, Ћирилица, тврди повез.
Издавач: Стубови културе, Београд, 2001.

чарства видно заостане за савременим методима истраживања. Овоме је свакако доприносио, поред несрете изворне грађе о новцу, мали број објављених збирки, остава и појединачних налаза који представљају кључ за одгођање многих непознаница. Ово заједње се најбоље може илустровати чињеницом да данас располажемо са малим бројем целовитих студија у којима су обрађени неки од видова новчарства: кованја новца појединачних владара или феудалаца, вредност новца, организација кованја, ковице, анализе остава и појединачних налаза, итд.

Улога и место новца у средњовековном друштву су били предмет интересовања историчара, али не и нумизматичара који су стога, често, услед непознавања основних економских и монетарних законитости, као и организације кованја новца, доносили низ неутемељених закључака.

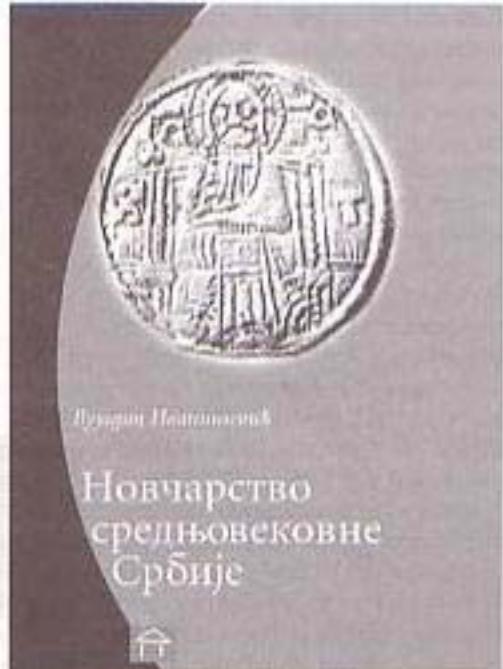
Приступајући изучавању „Новчарство средњовековне Србије“, аутор је покушао да прикаже основни аспект новчарства привреде. Они су сагледани кроз опште новчане токове, развој монетарног система у Европи, чији је саставни део био српски новац, историјске изворе и анализу нумизматичког материјала. Посебна пажња је усмерена ка монетарној политици: новчаним

стандардима, моментима мутације новца, реформама новчаног система и властичку смислу. Ови трендови су прогумачени у општини цртежа поређењем са монетарним кретањима у Европи.

Засебно је обраћен процес кованја новца који је приказан кроз трајну редоследу владарства и ради кованица. Ова проблематика је определена у овој мери у којој су очувани и објављени историјски извори, као и сами новац. Трајежи одговоре на питања везано за кованje новца, који су послужили подацима за целе у Дубровнику, Беневенту и другим државама и комунизма.

Код приказивања нумизматичке грађе она је разложена следећи у којаскаја књига првог Радислава Мартића дат у његовим „Студијама за спомен-чланак“ (Београд, 1956), на четири раздобља: краљевско, царско, врховне обласне поштова и деспотовину. Сваки од тих периодова представљају облику развоја новчаног система у средњовековној Србији повезану са политичким и привредним токовима. Ове прваке прате преглед по владарима, властелима и градитељима, као и по кратким новцима. Дати су најчешће само основни подаци о кованју, што је последица недовољне проучености.

На крају студије о новчарству средњовековне Србије наложена је нова систематизација нумизматичке грађе која се најчешће појавом низа нових врста новца, остава и појединачних налаза објављених, у највећој мери, од стране Сергија Димитрији-

Лујијан Ивићевић

**Новчарство
средњовековне
Србије**

јевића у раздобљу од 1957. до 1981. године. Осим припозима српско новчарство је обогаћено низом нових кованја која су у знатној мери осветлила појединачна раздобља развоја новчаног система.

Каталог новца је, за разлику од „Описа“ Ш. Љубића и „Класификације“ Р. Мартића, приказан кроз структурално-аналитички метод бечке нумизматичке школе. Реч је о методу који у себи спаја могућност класификације грађе кроз разне категорије и на основу која је могуће реконструисати развој и систем кованја новца. Овако разложена грађа дата је у виду табеларних приказа на бази којих је формиран каталог новца. Наконако, који није био у могућности да се држи чартични метод, али је описан из два основна разлога: због немогућности датирања већег броја кованја, и другог, немогућности њиховог постављања на одређеним ковницама или областима.

На крају је дат, у виду прилога, кратки каталог остава новца који представљају којије су у току историје били употребљавани појава везаних за новчарство.

ЗНАЦИ

ПОДМОРНИЧАРА

КРАЉЕВИНЕ

ЈУГОСЛАВИЈЕ

Патна морнарица Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца имала је у свом пlovном сastаву четири подморнице, које су биле произведене у иностранству: Енглески тип подморница (AMSTRONG, NEWCASTLE 1927) носио је имена „Небојша“ и „Храбри“ и биле су веће конструкције и запремине.

Француски тип подморница (CHANTIER LOIRE, NANTES 1928 - 29) носио је имена „Смели“ и „Осветник“ и биле су мање конструкције и запремине.

Све четири подморнице су имале своје посаде сastављене од морнаричких официра, подофицира и морнара, који су завршили обуку за подморничаре. Они су носили на својим униформама грудне знаке подморничара као признање за веома опасну и напорну специјалну морнаричку службу на подводним морским бродовима.

Командант морнарице је 1929. године поручио две варијанте идејног решења подморничког знака, који се односе на два основна типа подморница (с обзиром на њихов изглед и величину) на којима су служиле њихове посаде.

Посаде које су служиле на већим подморницама, енглеског порекла, добиле су прву варијанту подморничарског знака. Посаде које су служиле на мањим подморницама, француског порекла, добиле су другу варијанту подморничарског знака. Обе варијанте знака подморничара показују у основи исто идејно решење, али се разликују по неким детаљима и самој величини, односно димензијама. Оба знака произвела је Творница златне и сребрене робе „GRIESBACH I KNAUS“, ангажовањем свог резбарског (граверског) одељења у коме су радили уметници - моделари, вајари и иксунски гравери.

И прва и друга варијанта подморничарског знака израђене су од позлаћене бронзе. Оне су ношene у периоду од 1929. до 1937. године тј. у једном периоду постојања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и Краљевине Југославије. Ове две варијанте знака подморничара замењене су јединственим знаком од сребра 1937. године, који је у даљем тексту означен као трећа варијанта.

КРАЉЕВИНЕ

ЈУГОСЛАВИЈЕ

Подморничарска флота Краљевине Југославије, после набавке ове четири подморнице у иностранству, које су даље повећавала и у том сastаву је дочекала Други светски рат. Од четири југословенске подморнице „Небојша“ су заточени ли априла 1941. године ујутро током „Хитлера“ („Светка“ и „Осветник“), а само је подморница „Смели“ успела да исплови 16. априла из Боке Которске под командом бораџа Митровића, поручника борбог брзог и торпедног батаљона, који је ујутру изашао из Котора са једним борбеним морнарице ЈА.

Прва варијанта

Лајерс: у средини знака је рељефна склупта главе топовника подморнице са топовским наоружањем и излученим перископом. Испод подморнице у рељефу су изображени морски таласи. Око подморнице је декоративни изузетији венац, који је доле увешан јадраном. На топовима главе је краљевска круна, чија је уникатност истиче србиним емајлом.

Реверс: нема представљачких штама. Површина је обраћена равно и глатко на кору се виде отворе, за које подморнице на венцу. У донjem делу је декоративни борбени утиснут на полеђини венца (који је био издајен у стик са носилацом и издатио знакови). На полеђини је знак такође и патент за качење у виду савремене весланчарске корачњаче од жице и кукица у виду сличи, које су спроведене за кочење знака на морнаричку униформу. Димензије знака: вис. 52 mm; шир. 56 mm.

Друга варијанта

Лајерс: У средини знака је склупта фамилијског типа подморнице са топовским наоружањем и излученим перископом. (За разлику од прве варијанте код свога модела подморничарског знака изостављени су рељефни морски таласи у поднојку подморнице). Око подморнице је декоративан

I варијанта

II варијанта

III варијанта

кружни ловоров венац, који је у доњем делу повезан машином. Изнад венца је рељефна краљевска круна, чија је унутрашњост испуњена црвеним емајлом.

Реверс: нема представљених детаља. Површина је обраћена равно и глатко и има утиснут евиденциони број арапским цифрама. На пољеници знака налази се латент од месингане жије за копчаче знака на морнаричку униформу. Димензије знака: вис. 48 mm.; шир. 51, mm.

Трећа варијанта

Знак подморничара из времена Краљевине Југославије установљен је 5. Новембра 1937 године. Са циљем да се уведе једнобразан знак за посаде свих типова подморница у саставу ратне морнарице Краљевине Југославије. Овиј знак подморничара установљен је као „видно признање за напорно и опасно службовање на краљевским подморничаркама“. Из критеријума, тј. „права“ за овај знак види се да он заменjuје старије варијанте подморничарског знака из времена Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и Краљевине Југославије, који су били до тада у употреби.

Привремено право на ношење знака имали су: официри, подофицири и морнари укрцани на подморницама као и активна и резервна посада, а за време док траје то укицање.

Стално право на ношење знака имали су:

а) поморски официри који су успешно командовали подморницом у опреми или припреми, укупно најмање две године,

б) поморски официри који су служили укупно најмање шест година на подморницама и успешни завршили курс за команданте подморница,

в) сви поморски официри, официри струка и подофицири који су служили укупно осам година на подморницама.

Лице које је изгубило право ношења знака било је дужно да га врати команданту Подморничарске флотиле. Поред тога, наредбом о његовом установљењу било је предвиђено да у случају смрти носиоца знак прелази у својину породице.

Аверс: Подморничарски знак је израђен у облику лежећег овала, који се састоји од две гране од декоративног листа. Лева грана је ловоровог, а десна грана од храстовог листа. По дужој оси овала је аплицирана силуета подморнице са панчевим наоружањем и извученим перископом. У крају овала налази се аплициран морнарички амблем, сидро са крилатим орлом. У средишту кракова сидра (у доњем делу) је рељефни

штит са троделним држаним грбом. Изнад сидра је краљевска круна.

Цео знак је рељефно израђен од сребра 900/1000. Тежак је 30 грама. Димензије знака: вис. 50 mm.; шир. 65 mm. Венац са сидром, круна и грб су позлађени и полирани по горњим ивицама и патинирани. Подморница је оксидна у виду старог сребра.

Реверс: је раван и гладак са набојима и заштитним алатом који се налазе испод круне и грба. Поред њих утиснут је евиденциони број и жиг производија. Знак је израђен у истој загребачкој медаљарској радионици „GRIESBACH I KNAUS“ која је била овлашћена за производњу свих војних грудних знакова Краљевине Југославије.

Знак подморничара набављао је командант морнарице из редовних буџетских средстава. Посебну евиденцију о издатим и враћеним знацима подморничара водио је командант Подморничке флотиле.

Подморничарски знаци Краљевине Југославије носили су се на униформи на прописан начин:

а) на саку са леве стране између првог и другог дугмета одозго.

б) на реденгетау између другог и трећег дугмета одозго.

в) на белој блузи на средини доње половине левог горњег вепса.

г) на морнаричкој блузи у висини леве сисе.

Постојала је обавеза ношења знака подморничара на свакодневној, службеној и свечаној одећи. Подморничари Краљевине Југославије нису носили знак за време службе и радова на подморници у луши и у току вожњи, на матичним бродовима („Хар“ и „Ситница“). Иако је подморничарска флотила Краљевине Југославије располагала до априлског рата 1941. године са само четири подморнице израђен је relativno велики број знакова подморничара сва три типа (за активне и резервне посаде у току дванаест година њиховог додељивања) и који износи неколико стотина примерака. У току краткотрајног априлског рата на челу подморничке флотиле Краљевине Југославије као командант налазио се Мирко Дабовић, капетан фрегате,

Kolo jahača „Knez Mihailo”

Kolo jahača „Knez Mihailo” veoma je cijenjena tema u sakupljanju medalja i znacaka i verujem da interesuje mnoge ozbiljne kolezionare. Autor ovog prologa imao je areću da, pri kupovini jedne potrošnje zaostavštine značaka i medalja, u jednom lotu nabavi sve najvažnije komade posvećene temi o kojoj je reč. Time je upotpunjavanje zbirke primercima koji nedostaju, bilo uveliko oklašano. Taj sređni nalaz pokrenuo je želju da se i sa istorijske strane posvetimo ovoj temi. Neka od saznanja, zanimljiva za kolezionare, iznećemo u dva nastavka u našem časopisu.

Stanovništvu Srbije, uzgoj konja je bio ograničen za vreme Turaka. Dobijanjem gradova, Srbija je u drugoj polovini XIX veka, počela da razvija sve grane privrede, a Ministarstvo vojno bilo je veoma zainteresovano da se u zemlji obriši društvo koja bi se bavilo gajenjem i unapređenjem konjarstva. Šabac, kao centar Podrinja, bio je idealno mesto za ostvarivanje ove ideje. Prvi konjički klub u Kraljevini Srbiji osnovan je na Đurđev dan 23. aprila 1888. godine u Šapcu. Klub je dobio ime „Kolo jahača Knez Mihailo”. U prvoj godini postojanja, klub je pripredio dve konjičke ulakmice, prvu o Svetim Trojicama, a drugu 4. septembra, na rođendan Kneza Mihaila, patrona društva, čije je ime ono nosilo. Trkališta, na kojima

During the domination of the Turks, there, in Serbia, the breeding of the horses was limited. Obtained the towns, Serbia had begun to develop all subdivisions of economy in the second half of XIX century, and the Ministry of Army had taken a great interest in forming of association, which could concern in breeding and promoting of the horse-breeding in Serbia. Šabac, as the center of Podrinje, was the ideal place of realizability of this idea. The first horse-breeding club in the Kingdom of Serbia was formed on the 23.4.1888. on the St Georges Day in Šabac. This club was called "The Circle of the Equestrians - Prince Mihailo". In the first year, the club had prepared two horse-races, the first around the Holy Trinity, and the second on the 4.9. on Prince Mihailo's birthday, the patron of the association, whose name it had. Race-tracks, where the horse-races had been held, got the name "Mihailovac", also by the name of Prince Mihailo.

Prepared the shows of the horses and horse-races in Šabac, the Military Ministry had aim to intensify an interest for horse-breeding through this sport. So the country and the Army would have come to as better horses. That had led to forming of several horse-breeding associations in Serbia. In 1890, in Belgrade, there had been formed "The Serbian Equestrian Union", and on the 1.7. "The Circle of Equestrian Union of Prince Mihailo, Šabac". Very soon, the Serbian Equestrian Union from Belgrade changed its name to "The Danubian Circle of the Equestrians". After that, on the 2.8. there had been formed: "The Morava Equestrian Circle" with a centre in Niš as well as "The Timok Equestrian Circle" in Zaječar. Partnership with all five circles, had been established on 8.9. and 9.9.1890. in Kragujevac "Country Equestrian Circle", where members of all five horse-breeding clubs had the same rights.

Oficiri konjičke Brigade Kraljeve Garde (25. maja 1929. godine u Topčideru)

su se održavale konjičke utakmice, dobila su naziv „Mihailovac“, takođe po knezu Mihailu.

Priređivanjem izložbi konja i konjičkih utakmica u Šapcu, Ministarstvo vojno je težilo da se kroz konjički sport pojavi interes za konjarstvo, kako bi i država i vojska došli do što boljih konja. To je dovelo do stvaranja nekoliko novih konjičkih društava u Srbiji. U Beogradu je 1890. godine osnovano „Srpsko jahače udruženje“, a u Kragujevcu 1. jula „Šumadijsko kolo jahača Knez Mihailo“. Vrlo brzo, Srpsko jahače udruženje iz Beograda, promenilo je ime u „Dunavsko kolo jahača Knez Mihailo“. Zatim su osnovani, 2. avgusta „Moravsko kolo jahača“ sa sedištem u Nišu, kao i „Timočko kolo jahača“ u Zaječaru. Objedinjavanjem svih pet kola, ustanovljeno je, 8. i 9. septembra 1890. godine u Kragujevcu „Zemaljsko kolo jahača“ u kojem su članice svih pet konjičkih klubova imeli ista prava. Ova udruženje su organizovana prema tadašnjoj podelli u Srbiji, i to, prema zvaničnim nazivima:

- Drinovsko kolo jahača sa sedištem u Šapcu
- Dunavsko kolo jahača sa sedištem u Beogradu
- Šumadijsko kolo jahača sa sedištem u Kragujevcu

- Moravsko kolo jahača sa sedištem u Nišu
- Timočko kolo jahača sa sedištem u Zaječaru.

Svako kolo imalo je svoju upravu u mestu sedišta. Osim pet pobrojanih kola, jahača nije moglo postojati ni jedno kolo više. Sva kola su imala zajedničku zastavu. Na skupu u Kragujevcu odlučeno je da list „Vitez“, pokrenut u Šapcu, bude organ svih kola jahača u Srbiji. „Vitez“ je prvo štampan u Šapcu, a kada je postao list svih konjičkih klubova, redakcija je preneta u Beograd. Zanimljivo je istaći da je prvi urednik lista M. Kurlović za svoj rad u konjičkom sportu bio odlikovan Takovskim krstom IV reda.

Za oblast kojom se bavimo značajno je ukazati na pojavu prve medalje Kola jahača Knez Mihailo. Konjički klub u Šapcu je 1890. godine, povodom 100. godišnjice rođenja Jevrema Obrenovića, organizovao proslavu u Šapcu. Za ovu veliku manifestaciju, kolo jahača je izradio spomeničku koja sa jedne strane ima datum proslave, a u sredini lik Jevrema Obrenovića, a sa druge lik patrona kola jahača, kneza Mihaila. Ova medalja se javila sa i bez ušice (Slika 1).

SUKA 1.

Stogodišnjica rođenja Jevrema Obrenovića – Kolo jahača 1890. godina „Knez Mihailo“ u Šapcu.

Opis medalje: Prečnik 35 mm, mesing kovan, sa ušicom.
Avers: Dopojasno poprsje spreda gospodara Jevrema u svečanoj uniformi; desnom rukom drži kalpak sa perjanicom, na prsima orden. U prstenu oko gore: POMEN STOGODIŠNICE GOSPODARA JEVREMA T. OBRENOVIĆA U ŠAPCU 1890.

Revers: Mihailo Obrenović u uniformi sa odlikovanjima još na konju nalevo, ognut dolonom, na glavi kalpak sa perjanicom, o pojusu sablja. U pozadini leva i desno tvrdava nad kojom se vije po jedna zastava. U prstenu oko gore: DUHOVNI PATRON KOLA JAHĀČA KNEZ MIHAIVO OSNOVANO U ŠAPCU 1889.

SUKA 3.

Ministarstvo vojno Kraljevine Srbije, drugog dana proslave, u prisustvu Kralja Aleksandra, Mitropolita i drugih visokih gostiju, izvršilo je osvećenje buduće kasarne u Šapcu. Kralj Aleksandar je tom prilikom u temelje kasarne postavio „stakleni sud sa spomenicom na pergamentu i od svih novaca koji su u prometu po jedan komad“.

U Šapcu je 1894. godine održano četvrtoto zasedanje Zemaljskog veća kola jahača. Tada je Kralj Milan dao na dar Drinosaškom kolu novu zastavu, a Topčiderska ekonomija spremila je „zlatni eksjer“, koji je prilikom osvećenja zastave, na trkalištu, drugog dana svečanosti, ukucan za zastavino kopljje. Sa počasnim „zlatnim eksjerom“ predata je povelja u znak priznanja Kolu jahača u Šapcu. Povodom održavanja Četvrtog zemaljskog veća kola jahača, iskovana je medalja. Na jednoj strani je pokrovitelj Kola jahača Knez Mihailo, a na drugoj najviši zaštitnik i najveći dobrotvor Kola jahača Kralj Aleksandar.

Istom prilikom pojavile su se i zvanične značke Kola jahača. Prema opisu iz lista „Vitez“, sазnajemo da: „Te značke su u svemu ukusne i lepe, određene su za članove u upravama Kola jahača, svaka vredi 10 dinara. Te značke predstavljaju Kneza Mihaila u bareljevu (Knez Mihailo na konju). Unaokolo je sa gornje strane potkovica, a sa donje strane venac od lipovog lišća i cveta od ovjenog klasja, lakode u bareljevu. Značke su za sva kola jahača iste, samo se razlikuju u pantljikama koje su na značkama pozadi prišivene i koje vise nadole“. Pantljike su dugačke tri santimetara. Za članove glavne uprave svih Kola jahača pantljike su trobojne, za članove Drinosaškog kola crvene, Dunavskog plave, Šumadijskog bele, Moravskog zelene, a kod Timočkog zlatastožute. Sve pantljike su na donjoj ivici optočene zlatnim resama. Značke se nose o društvenim svečanostima i to sa leve strane na prsima. Značke su izrađivane u Beču u firmi Abel. Kasnije su radene i u drugim kovnicama ali su nekada i dosta lošo izrade.

SUKA 2.

Spomenica osvećenja zastave Kola jahača „Knez Mihailo“ u Šapcu 1894. godine.

Opis medalje: Prečnik 35 mm. Pozlaćena bronza. Sa ušicom. Bez trake.

Avers: Portret kralja Aleksandra I Obrenovića i natpis: NAJVIŠI ZAŠTITNIK I NAJVEĆI DOBROTVOR „KOLA JAHĀČA KNEZ MIHAIVO“ USPOMENA NA IV. ZEMALJSKO VEĆE KOLA JAHĀČA.

Revers: Portret kneza Mihaила i natpis: DUHOVNI PO-KROVITELJ KOLA JAHĀČA KNEZ MIHAIVO USPOMENA NA OSVEĆENJE ZASTAVE KOLA JAHĀČA 4/IX 1894. ŠABAC.

Iz Grizbahove radionice

Specijalna zlatarsko-rezbarska radionica "Griesbach i Knaus" iz Zagreba između ostalog izrađivala je medalje i plakete za sve grane sporta i to kako u bronzi tako i u posrebrenoj i pozlaćenoj varijanti. Ono što je interesantno i vezano za ovu radionicu je to što su neke medalje izrađivane skoro trideset godina i dodeljivane u nekoliko država sa prostora bivše Jugoslavije.

Tako u kolekciji osvojenih medalja legende Jugoslovenske atletike Franje Mihalića (rođen 09.03.1920. u Ludinu kod Kutine) koji je bio član AK Concordija iz Zagreba u periodu od 1941–1944. a AK Partizan od 1947. godine nalazimo zanimljive primerke.

Avers medalja osvojenih 1944. i 1946. je isti (slike 1 i 2) i jasno se vidi monogram GK ("Griesbach i Knaus"), međutim reversi su različiti. Na jednoj je tekst: Prvenstvo Zagreba, cross country II, 1944 – H.A.S. (Hrvatski atletski savez – NDH) - (slika 1), dok je na drugoj tekstu: Prvenstvo FNRJ, cross c. 1946, II mesto.

Prvenstvo FNRJ je inače bilo prvo prvenstvo u krosu u novoj državi. Na stazi dugoj 7.000 m pobjedio je Đorđe Stefanović (Partizan, Beograd).

Tridesetak godina kasnije ista medalja je dodeljivana na dvomeću reprezentacija Jugoslavije i Finske. Susret je održan 30.09.–01.10.1961. godine u Beogradu i završio se pobjedom Finske sa 129 : 81.

Ono što ovu medalju izdvaja u kolecionarskom smislu je to da na aversu medalje nema više monograma „GK“! (slika 3).

Idejno rešenje medalje se prvi put pojavljuje u katalogu radionice "Griesbach i Knaus" 1933. godine pod kataloškim brojem 1009 i radena je u dve veličine: prečnika 42 mm i 32 mm.

Dragan Nikolić, kolezionar

Slika 1.

Slika 2.

Slika 3.

SPORTSKI KLUBOVI DO II SVETSKOG RATA

HNK „HAJDUK“ - SPLIT

Klub je osnovan na inicijativu četvorice splitskih studenata: Fabijana Kaliterne, Lucijana Stelle, Ivana Šakića i Vjekoslava Ivanševića koji su studirali u Pragu. Pravila za novi klub napisali su ing. arg. Fabijan Kalitera i ing. Lucijan Stella, ime „Hajduk“ je među predlozima izabrao prof. Barać, a austro-ugarsko carsko namesništvo u Zadru dana 13.02.1911. god. odobrilo je društvena pravila HNK „Hajduk“. Prva trening utakmica odigrana je 06. aprila 1911. god. između dva „Hajdukovih“ tima u kojoj je prvi tim nastupio u belim košuljama i plavim šorčevima, a drugi u crveno-belim košuljama po ugledu na prašku „Slaviju“. Prvu javnu utakmicu „Hajduk“ je odigrao 11. 06.1911. god. protiv mesnog prevozničkog kluba „Calcio“ i pobedio sa 2:0, a prvi pogodak postigao je Šime

Raunig. Iste godine odigrane su još tri utakmice i to protiv mornaričkih timova sa britanskih ratnih brodova „Switzerland“ i „Cornwallia“ (stacioniranih na Malti) i austrijskog ratnog broda „Zriny“ (Pula).

Interesantno je istaći da je 28.06.1914. god. „Hajduk“ pobedio „GAC“ iz Graca sa 4:0, ali su vlasti zbog ubistva prestonaslednika zabranile tevanski meč.

Za vreme I svetskog rata klupske prostorije su zatvorene, deo uprave interniran, a većina igrača mobilisana od kojih su mnogi dezertirali a neki uspeli da se priključe solunskim dobrovoljcima. Dana 20.12. 1918. god. obnovljen je rad kluba odigravanjem prve utakmice u Kraljevini SHS. Nastaje period renesanse klu-

ba, igraju se mečevi širom Europe, Afrike i Južne Amerike i po prvi put klub dolazi u Beograd. U dva susreta 30. i 31. maja 1920. god. protiv „Jugoslavije“ slavi dve pobeđe - 2:1 i 1:0. U periodu od 1919. do 1923. god. održavala su se lokalna prvenstva u kojima je „Hajduk“ uvek osvajao prvenstvo Splita. Učestvuje u svim prvenstvima Kraljevine Jugoslavije, a prvak države bio je 1927. i 1929. god. oba puta ispred „BSK-a“ iz Beograda. Dres nacionalne selekcije popularno nazvane „Beli orlovi“ oblačili su brojni igrači „Hajduka“: braća Bonačić, braća Matović, Šime Poduje, Leo Lemešić, Janko Rodin, Benčić i drugi. Tokom svog rada klub je zvanično izdao nekoliko klupskih značaka urađenih u emajlu u radionicama „Knaus“ u Zagrebu, „Sloboda“ u Pragu i u Beču.

ŠABAČKI SPORTSKI KLUB „MAČVA“ ŠABAC

Klub je osnovala grupa mladih ljudi povratnika iz I svetskog rata 1919. godine. Boja kluba je bila i ostala crveno-crna. Sa oduševljenjem i entuzijazmom klub je prihvacen od širokog sloja mladih ljudi u gradu. Pripadao je građanskom sloju stanovništva Šapca. Pod patronatom je imućnijih građana iz redova bogatih trgovaca i industrijalaca. Požedovao je svoje igračke koje je za svaki gostujući klub predstavljalo neobično „vruć“ teren. Nosio je epi-

tet „Srpski Urugvaj“. Bio je prvak Novosadske loptačke župe za 1926., 1927. i 1930. godinu, a tek 1931. godine postaje član I lige. Pored fudbala klub je vrlo uspešno gajio druge sportove kao što su: plivanje, veslanje a naročito tenis. Za

vreme II svetskog rata nije delovao. Obnavlja se posle oslobođenja i vrlo uspešno nastavlja sportsku tradiciju iz predratnih dana.

Godine 1950. i 1951. takmiči se ponovo u I ligi Jugoslavije. Pred rat zvanično je izdao dve klupske značke u emajlu, jedna izradena u radionici „KNAUS-ZAGREB“, a jedna u Beču. Istaknuti pojedinci kluba bili su braća Stefanović Diša i Sava i reprezentativci Vojkan Melić i Zoran Jelić.

JUGOSLOVENSKI SPORTSKI KLUB „CRNOGORAC“ CETINJE

Klub je osnovan 1920. godine. Boja kluba bila je plava. Pripadao je sloju ljudi građanske klase žitelja Cetinja. Po kvalitetu igre ubraja se u sam vrh jugoslovenskog fudbala u periodu između dva rata i takmičio se u I ligi Jugoslavije. Bio je prvak Cetinjskog nogometnog podsaveza kao i prvak Podgorice i Nikшиća. Najveći uspeh na Međunarod-

noj sceni je pobeda nad reprezentacijom Malte sa 1:0.

Pored nogometne sekcije u klubu su još postojale i aktivno delovale sekcije hazene i lake atletike. Istaknuta ličnost i mecen klubu bio je profesor Nikola Lacković, inače i nogometni sudija. Za vreme svog postojanja klub je zvanično izdao svoju klupsku značku urađenu u emajlu u radionici „BREZINA“ Zagreb.

GRADANSKI SPORT KLUB - SKOPLJE

Klub je osnovan maja 1922. godine. Klupska boja bila je belo plava. Bio je jedan od najuspešnijih sportskih klubova u tadašnjoj južnoj Srbiji, odnosno Makedoniji. Najznačajniji uspesi su: prvak Skopljeg nogometnog podsaveza i nastupi kao član I lige Jugoslavije i to u sezona 1935/36. i 1938/39. Pripadao je mlađoj generaciji građanske

klase Skoplja, a pod patronatom imućnih trgovaca i industrijalaca kao što su bili Isak Alaluf, Dimitrije Simić, Dragutin Čitaković i dr. Samostalno je delovao sve do izbijanja II svetskog rata 1941. godine kada su mu bugarske okupacione vla-

sti zabranile rad, stim što su fuzionisali nekoliko skopskih klubova u novi klub pod imenom S.K. Makedonija.

U predratnom periodu GRADANSKI se takmičio u I ligi Jugoslavije. Za vreme svog delovanja klub je zvanično izdao dve klupske značke urađene u emajlu u radionici „Sorlini“, Varaždin i u Austriji.

Drugarska se pesma ori...

— oznake sa radnih akcija —

UDARNIČKE

OZNAKE

FRONTOVSKE, INTERNACIONALNE...

O mladinskih radnih akcija mesta „okupljanja“ mladosti, rada i zanosa danas se setaju samo bivši akcijski i malobrojni kolezionari akcijskih znamenja.

Od izgradnje pruga Breza – Vareš – Šamac – Sarajevo ili brojnih fabrika, kanala, tunela ili isušivanja ritova deli nas skoro 60 godina. O tome svedoče brojne značke izrađene od metala (mesinga) i emajla.

Prva udarnička značka dodeljena je 1945. godine kada je ustanovljena i pionirska udarnička značka. U periodu od 1946. god. do 1990. god. bila je istog oblika samo su se menjale godine.

Kao mali civilni ordeni, kod kojih nije bilo stepenovanja, dodeljivane su značke sa frontovskih akcija i to na nivou mesnih i republičkih frontova i samo jedna na nivou Jugoslavije.

Na akcijama na kojima su učestvovali i strani akcijski dodeljivanje su i internacionalne značke.

Kao ilustracija tih dana i akcija na kojima se čula: „Drugarska se pesma ori ... da nam živi, živi rad...“, predstavljamo Vam mali deo tih oznaka.

Nebojša Mitrović
kolezionar

SPOMENICA PRVOG PČELARSKOG KONGRESA I IZLOŽBE U KRALJEVINI SRBIJI

Pre sto godina, ili tačnije 30. septembra 1900. godine (po starom kalendaru, ili po novom 12. oktobra) u novopodignutom Domu Srpskog Pčelarskog Društva na Vračaru (dan danas Beogradska 31) je otvorena Prva Izložba Pčelarskog Društva. Svećanom otvaranju prisustvovali su: Mitropolit gospodin Inokentije sa Arhimandritom Krištofom, dvorska gospodica Njenog Veličanstva Kraljice i adutant Njegovog Veličanstva Kralja, ministar narodne privrede gospodin Dušan Spasić sa inspektorem ministarstva Aleksandrom Sekulićem, arhimandrit gospodin Ilarion Vesić i mnogi prijatelji pčelarstva. Gospodin Aca Živanović, sekretar rudarskog odjeljenja Ministarstva narodne privrede i predsednik Pčelarskog Udruženja, pozdravio je gospodina ministra i umolio ga da otvorи izložbu. Na ovaj pozdrav gospodina Živanovića, gospodin ministar je zahvalio i pohvalio rad društva otvorivši izložbu. Gospodin Mitropolit je u lepom govoru upoređio rad u državi sa radom pčela u košnici i blagoslovio je izložbu i prisutne.

Pošto je konstituisano časništvo zbora, formiran je Ocenjivački sud za predmete izložene u Prvoj pčelarskoj izložbi u sastavu: predsednik gospodin Milan Antić inspektor Ministarstva narodne privrede, i članovi: gospodin Mihalje Prendić telegrafista i pčelar, Dimitrije Burenčić ekonom i Krsta Mršulja pčelar. Sutradan, 1. oktobra u 9 časova pre podne u Domu je otvoren i Prvi Kongres Srpskog Pčelarskog Društva.

Poslednjeg dana maja izložbe - 30. septembra, Ocenjivački sud je progao nagrade u delu Milivoje Prendiću za izložbu koja je

zauzela prvo mesto. Nagrada je bila u vrednosti 100 dinara. Druga nagrada je bila u vrednosti 50 dinara, a treća u vrednosti 30 dinara. Četvrtu nagradu je dobiti gospodin Jovan Stojanović, a petu gospodin Đorđe Đorđević. Šestu nagradu je dobiti gospodin Stevan Stanković, a sedmu gospodin Božidar Stanković. Devetu nagradu je dobiti gospodin Stevan Stanković, a desetu gospodin Božidar Stanković.

Zlatna medalja koja je dobiti gospodin Božidar Stanković je opisana u strukturi životinje. Obim joj je 50 mm, težina 150 grama. Kovana je od bronce. Na njoj je konstituisano časništvo i zbor, a u sredini je prikazan životinja. Na prednjoj strani je napis: "ZLATNA MEDALJA ZA PRVU IZLOŽBU PČELARSKOG DRUŠTVA U KRALJEVINI SRBIJI". Na zadnjoj strani je napis: "SA PETOG PČELARSKOG KONGRESA I IZLOŽBE U KRALJEVINI SRBIJI".

